

Efectele declinului demografic asupra sistemului public de pensii din România

Simona NEGOESCU

IULIE, 2019

Cuprins

Cap. I: Introducere	2
Cap. II: Tendințe trecute și viitoare de îmbătrânire ale populației ...	3
2.1. Evoluția indicatorilor demografici în Uniunea Europeană	3
2.2. Evoluția principalilor indicatori demografici în România.....	12
2.3. Evoluția demografică a populației vârstnice pe termen lung.....	19
Cap. III: Evoluția sistemului de pensii românesc.....	32
3.1. Sistemul de pensii românesc înainte de 1989.....	32
3.2. Evoluția sistemului de pensii din România după 1990	35
3.2.1. <i>Etapa I de reformă — 1990-2000.....</i>	<i>35</i>
3.2.2. <i>Etapa a II-a de reformă — 2001-2005.....</i>	<i>37</i>
3.2.3. <i>Etapa a III-a de reformă — 2005-2010.....</i>	<i>37</i>
3.2.4. <i>Etapa a IV-a de reformă — 2010-2011.....</i>	<i>38</i>
3.2.5. <i>Etapa a V-a de reformă — 2011-2018.....</i>	<i>40</i>
3.3. Caracteristici ale sistemului românesc actual de pensii	41
Cap. IV: Concluzii și propuneri	49
Bibliografie.....	56

Introducere

Din punct de vedere demografic, populația rezidentă a României s-a redus cu cca. 3,5 milioane de locuitori în perioada 1989-2018, ajungând în ianuarie 2018 la 19,5 milioane. Potrivit unor analize realizate de Institutul Național de Statistică, Oficiul de Statistică al Uniunii Europene (Eurostat), Banca Mondială și Organizația Națiunilor Unite, până în anul 2050, populația României este estimată să se reducă cu încă aproximativ 3,3 milioane de locuitori, ajungând la 15,1 milioane.

Cel mai pesimist scenariu arată o reducere până la 13,3 milioane de locuitori până în 2050, potrivit unei cercetări realizate de BERD în anul 2008. Între timp însă, recensământul național derulat în anul 2011 a relevat rezultate neașteptat de negative, în sensul în care populația s-a redus mult mai rapid decât era anterior estimat, iar îmbătrânirea populației s-a produs de asemenea mai rapid față de așteptările specialiștilor.

Analiza situației socio-demografice din România scoate în evidență că efectele negative privind sustenabilitatea financiară a sistemului public de pensii, cauzate de îmbătrânirea populației, sunt determinate de trei factori importanți, și anume: creșterea speranței de viață a populației, scăderea natalității și, nu în ultimul rând, creșterea migrației. În plus, sistemul de pensii din România se confruntă și cu efectele negative ale unor decizii politice cum ar fi ieșirile masive la pensie anticipată în anul 1990, care au redus numărul de contribuabili și au majorat numărul de pensionari.

Faptul că tot mai puțini oameni activi vor trebui să susțină un număr tot mai mare de pensionari va pune o presiune extremă pe finanțele publice ale țării. Aceste evoluții statistice confirmă că motivele pentru care este necesară o reformă a sistemului de pensii nu doar că au rămas valabile, ci chiar s-au acutizat în ultimii ani.

În acest context, prin intermediul studiului de față ne-am propus să realizăm o analiză obiectivă și cuprinzătoare a evoluției demografice pe termen lung și a sustenabilității sistemului de pensii.

Tendențe trecute și viitoare de îmbătrânire ale populației

În timp ce UE se extinde din ce în ce mai mult, iar prosperitatea economică a cetățenilor săi crește constant, spectrul îmbătrânirii populației începe să bântuie Europa. Numărul copiilor scade din ce în ce mai mult, iar rezultatul este periclitarea pieței forței de muncă și a sistemelor de sănătate și de pensii. Statisticile demografice sunt alarmante: populația Europei scade dramatic.

Studiile internaționale arată că în întreaga lume, și cu precădere în Uniunea Europeană, se manifestă severe probleme demografice: ratele de natalitate și fertilitate scad în mod drastic, iar vârsta medie a populației se află în creștere constantă. Cu alte cuvinte, populația se confruntă din ce în ce mai mult cu fenomenul îmbătrânirii demografice.

Conform datelor ONU, la nivel mondial, ponderea persoanelor de 60 de ani și peste, în total, a crescut mai rapid decât ponderea oricărui alt segment de vârstă. În anii 2025, respectiv 2050, numărul vârstnicilor va ajunge la 1,2 miliarde, respectiv 2 miliarde, cu 241%, respectiv 462,8% mai mult decât în 1975, ajungând la o pondere de 15,1%, respectiv 21,7% în totalul populației, față de 8,6% în 1975.

Capitolul de față evidențiază indicatorii relevanți pentru analizarea impactului îmbătrânirii populației asupra sustenabilității sistemelor de pensii din România, și anume: populația totală, vârsta medie, speranța de viață, ratele fertilității și rata de dependență a populației vârstnice. De asemenea abordează componenta de migrație a forței de muncă prin prisma impactului acesteia asupra transferabilității drepturilor de pensie. De aceea este important să începem cu prezentarea situației demografice din România în contextul celei din Uniunea Europeană, pentru ca mai apoi să analizăm tendințele trecute și viitoare de îmbătrânire a populației.

2.1. Evoluția indicatorilor demografici în Uniunea Europeană

Dacă la începutul secolului al XIX-lea populația Europei reprezenta 15,0% din populația planetei, până în 2050 va reprezenta numai 5,0%, datorită creșterii populației în alte regiuni ale lumii și scăderii populației în Europa.

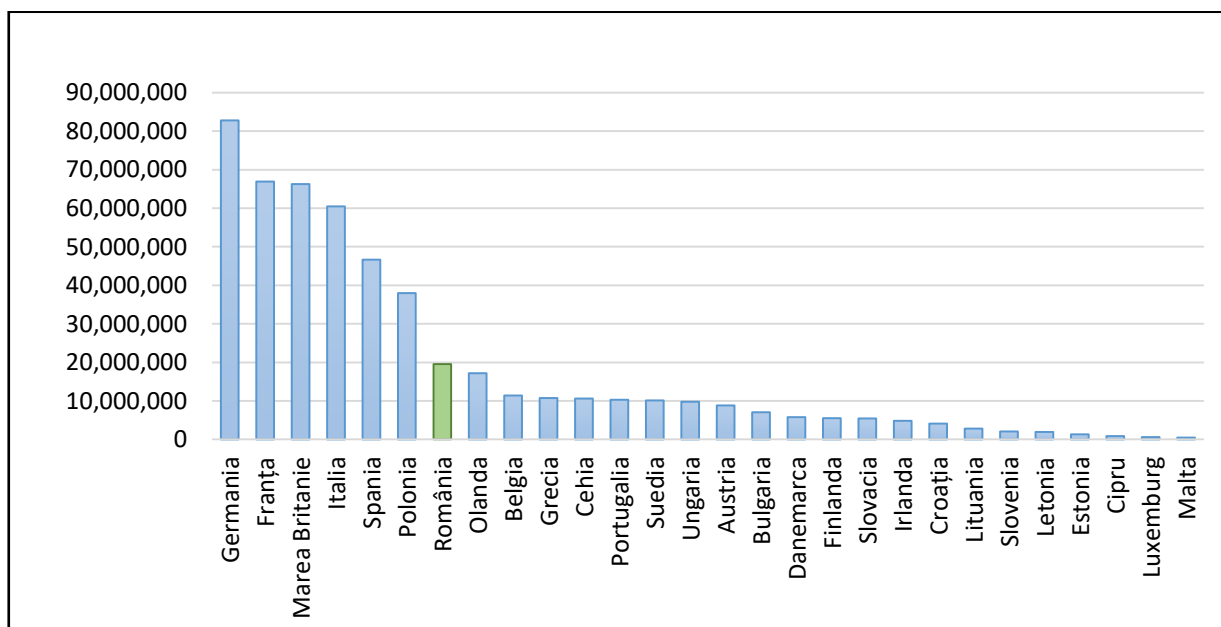
Populația Uniunii Europene a ajuns la aproximativ 512,6 milioane de persoane la 1 ianuarie 2018, de la 511,5 milioane persoane la 1 ianuarie 2017.

Creșterea populației cu 1,1 milioane de locuitori s-a datorat migrației nete.

Cu 82,9 milioane de rezidenți (sau 16,2% din totalul populației UE la 1 ianuarie 2018), Germania este cel mai populat stat membru al UE, urmată de Franța (67,2 milioane sau 13,1%), Marea Britanie (66,2 milioane sau 12,9%), Italia (60,5 milioane, sau 11,8%), Spania (46,7 milioane, sau 9,1%) și Polonia (38,0 milioane, respectiv 7,4%), România (19,5 milioane, sau 3,8%). Dintre celelalte state membre, opt au o pondere cuprinsă între 1,5% și 4,0% din populația UE, iar 13 au sub 1,5%.

În 2018 față de anul 2017, populația a crescut în 19 state membre și a scăzut în nouă dintre acestea. Cele mai mari creșteri au fost înregistrate în Malta (+32,9 la mia de rezidenți), Luxemburg (+19‰), Suedia (+12,4‰), Irlanda (+11,2‰) și Cipru (+11‰). În schimb, cele mai mari scăderi ale populației au fost înregistrate în Lituania (-13,8 la mia rezidenți), Croația (-11,8‰), Letonia (-8,1‰), Bulgaria (-7,3‰) și România (-6,2‰).

Figura nr. 1: Populația statelor membre UE, la 1 ianuarie 2018

Sursa: prelucrare CNPV după baza de date Eurostat, Populația la 1 ianuarie 2018

Tinerii (între 0 și 14 ani) au reprezentat 15,6% din populația UE (a se vedea tabelul nr. 1), în timp ce persoanele considerate a fi în vârstă de muncă (între 15 și 64 de ani) au reprezentat 64,7% din populație. Persoanele vârstnice (65 de ani și peste) au avut o pondere de 19,7% (cu o creștere de 0,3 puncte procentuale în comparație cu anul precedent și de 2,4 puncte procentuale «19,7 față de 17,1» comparativ cu valoarea înregistrată cu 10 ani în urmă).

La nivelul statelor membre ale UE, în anul 2018, cea mai mare pondere a tinerilor în totalul populației a fost înregistrată în Irlanda (20,8%), în timp ce valoarea

cea mai scăzută a fost înregistrată în Italia (13,4%), urmată îndeaproape de Germania (13,5%).

Tabel nr. 1: Structura de vârstă a populației în funcție de principalele grupe de vârstă, 2008 și 2018 (% din populația totală)

	Grupa 0-14 ani		Grupa 15-65 ani		Grupa 65 de ani și peste	
	2008	2018	2008	2018	2008	2018
U.E. - 28	15.8	15.6 ↓	67.1	64.7 ↓	17.1	19.7 ↑
Austria	15.4	14.4 ↓	67.5	66.9 ↓	17.1	18.7 ↑
Belgia	16.9	17.0 ↑	66.0	64.3 ↓	17.1	18.7 ↑
Bulgaria	13.1	14.2 ↓	69.1	64.8 ↓	17.8	21.0 ↑
Cehia	14.2	15.7 ↑	71.2	65.1 ↓	14.6	19.2 ↑
Cipru	18.2	16.2 ↓	69.4	67.9 ↓	12.4	15.9 ↑
Croația	15.5	14.5 ↓	66.7	65.4 ↓	17.8	20.1 ↑
Danemarca	18.4	16.6 ↓	66.0	64.1 ↓	15.6	19.3 ↑
Estonia	14.8	16.3 ↓	67.7	64.1 ↓	17.5	19.6 ↑
Finlanda	16.9	16.2 ↓	66.6	62.4 ↓	16.5	21.4 ↑
Franța	18.5	18.1 ↓	65.1	62.2 ↓	16.4	19.7 ↑
Germania	13.7	13.5 ↓	66.2	65.1 ↓	20.1	21.4 ↑
Grecia	14.6	14.4 ↓	66.7	63.8 ↓	18.7	21.8 ↑
Irlanda	20.4	20.8 ↑	68.8	65.4 ↓	10.8	13.8 ↑
Italia	14.1	13.4 ↓	65.7	64.0 ↓	20.2	22.6 ↑
Letonia	14.0	15.8 ↑	68.4	64.1 ↓	17.6	20.1 ↑
Lituania	15.5	15.0 ↓	67.5	65.4 ↓	17.0	19.6 ↑
Luxemburg	18.2	16.1 ↓	67.8	69.6 ↑	14.0	14.3 ↑
Malta	16.1	13.9 ↓	70.0	67.3 ↓	13.9	18.8 ↑
Marea Britanie	17.7	17.9 ↑	66.4	63.9 ↓	15.9	18.2 ↑
Olanda	17.9	16.1 ↓	67.4	65.0 ↓	14.7	18.9 ↑
Polonia	15.5	15.2 ↓	71.0	67.7 ↓	13.5	17.1 ↑
Portugalia	15.6	13.8 ↓	66.7	64.7 ↓	17.7	21.5 ↑
România	16.3	15.6 ↓	68.3	66.2 ↓	15.4	18.2 ↑
Slovacia	15.9	15.6 ↓	72.0	68.9 ↓	12.1	15.5 ↑
Slovenia	13.9	15.0 ↑	69.8	65.6 ↓	16.3	19.4 ↑
Spania	14.6	15.0 ↑	69.0	65.8 ↓	16.4	19.2 ↑
Suedia	16.8	17.7 ↑	65.7	62.5 ↓	17.5	19.8 ↑
Ungaria	15.0	14.5 ↓	68.8	66.6 ↓	16.2	18.9 ↑

Sursa: prelucrare CNPV după baza de date Eurostat

În ceea ce privește ponderea persoanelor cu vârsta de 65 de ani și peste în populația totală, cele mai mari ponderi au înregistrat Italia (22,6%), Grecia (21,8%), Portugalia (21,5%) și Germania (21,4%), în timp ce Irlanda a avut ponderea cea mai scăzută (13,8%).

Un vechi adagiu spune că „nimeni nu întinerește”, iar în anii ce vin UE va trebui să facă față acestei probleme. Vârsta medie în UE este în prezent de 43,1 de ani, dar până în 2050 ar putea ajunge la 49 de ani, ceea ce va însemna mai mulți pensionari și mai puține brațe de muncă.

Vârsta mediană a populației din UE a fost de 43,1 ani la 1 ianuarie 2018 (a se vedea tabelul nr. 2). Aceasta înseamnă că jumătate din populația UE era mai bătrână de 43,1 ani, iar cealaltă jumătate, mai tânără. La nivelul statelor membre ale UE, vârsta mediană a variat între 37,3 ani în Irlanda și 46,3 ani în Italia.

Între 2008 și 2018 vârsta mediană a crescut la nivelul statelor membre ale UE în medie cu 2,7 ani. Cele mai mari creșteri s-au înregistrat în Portugalia și Spania cu 4,4 ani, în Grecia și Lituania cu 4,3 ani. Un caz aparte îl reprezintă Suedia, unde în perioada 2008-2018 vârsta mediană a stagnat (a se vedea tabelul nr.2).

În ultimii 10 ani vârsta mediană a populației din statele membre ale Uniunii Europene a crescut cu 2,7 ani, de la 40,4 ani în 2008 până la 43,1 ani în 2018.

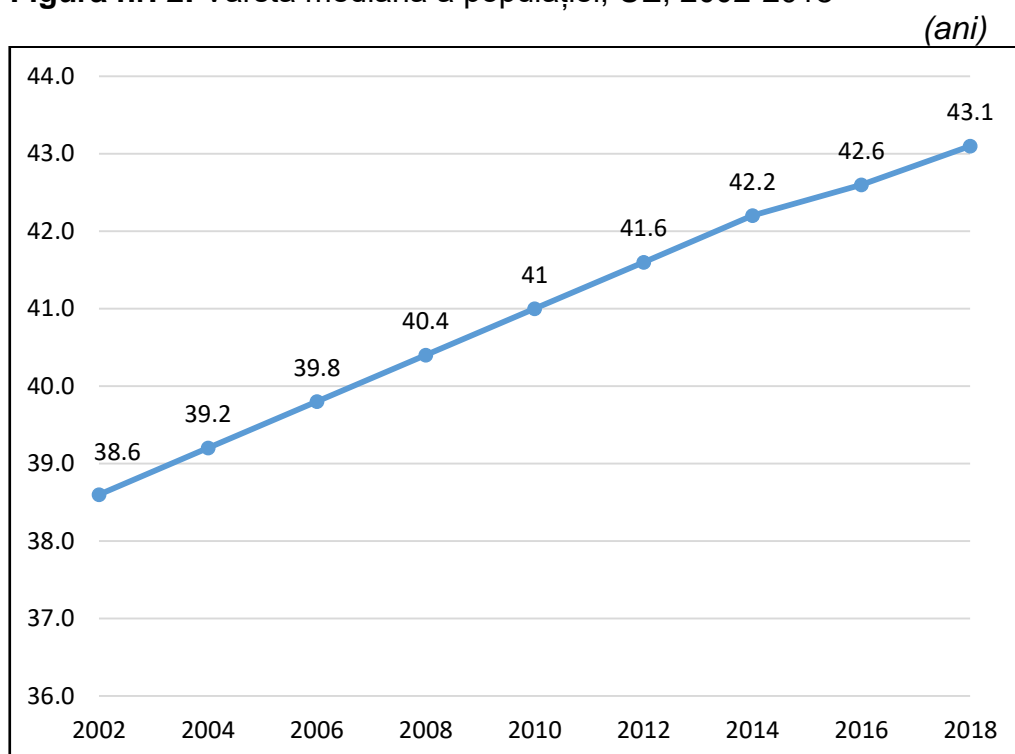
Tabelul nr. 2: Vârsta mediană a populației, 2008 și 2018 (ani)

	2008	2018
E.U. - 28	40.4	43.1 ↑
Belgia	40.7	41.6 ↑
Bulgaria	41.9	44.1 ↑
Cehia	39.3	42.3 ↑
Danemarca	40.2	41.8 ↑
Germania	43.2	46.0 ↑
Estonia	39.8	42.0 ↑
Irlanda	33.4	37.3 ↑
Grecia	40.3	44.6 ↑
Spania	39.2	43.6 ↑
Franța	39.3	41.6 ↑
Croația	41.5	43.7 ↑
Italia	42.7	46.3 ↑
Cipru	35.4	37.5 ↑
Letonia	39.9	43.3 ↑
Lituania	39.6	43.9 ↑
Luxemburg	38.6	39.4 ↑
Ungaria	39.4	42.6 ↑
Malta	39.3	40.4 ↑
Olanda	40.0	42.6 ↑
Austria	40.9	43.2 ↑
Polonia	37.3	40.6 ↑
Portugalia	40.4	44.8 ↑

	2008	2018
România	38.7	42.1 ↑
Slovenia	41.0	43.8 ↑
Slovacia	36.3	40.2 ↑
Finlanda	41.5	42.7 ↑
Suedia	40.6	40.6 =
Marea Britanie	39.1	40.1 ↑

Între 2002 și 2018, vârsta mediană în UE a crescut cu 4,5 ani (în medie cu trei luni pe an) evoluând de la 38,6 ani la 43,1 ani.

Figura nr. 2: Vârsta mediană a populației, UE, 2002-2018

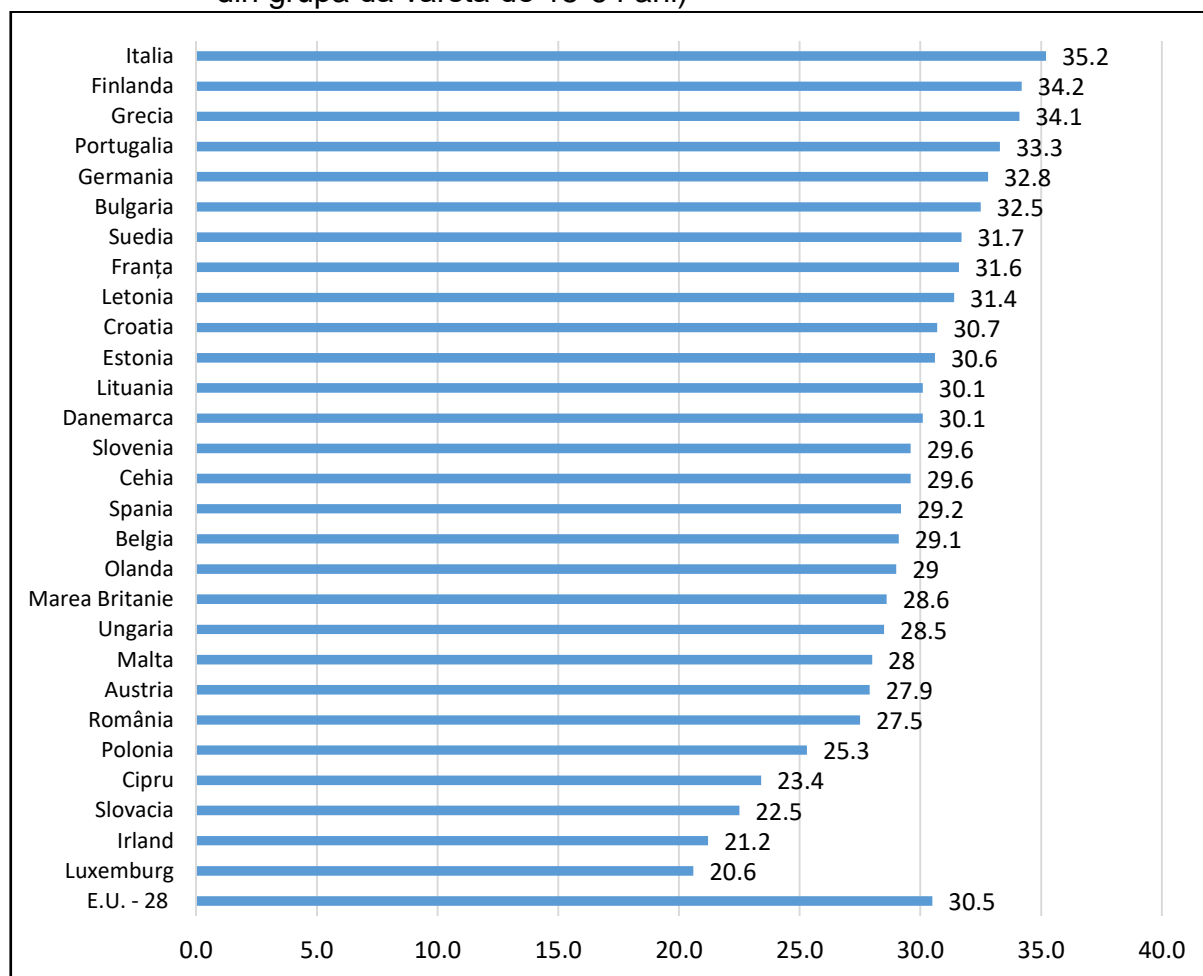

Sursa: prelucrare CNPV după baza de date Eurostat

Ratele de dependență a persoanelor vârstnice pot fi folosite pentru a studia nivelul de suport oferit persoanelor mai tinere și /sau mai în vârstă de către populația în vârstă de muncă; aceste rate sunt exprimate în funcție de dimensiunea relativă a populațiilor mai tinere și /sau mai în vârstă raportată la populația în vârstă de muncă. Rata de dependență a persoanelor vârstnice pentru UE a fost de 30,5% la 1 ianuarie 2018 (a se vedea figura nr. 3); prin urmare, la fiecare persoană în vârstă de 65 de ani sau peste au existat puțin peste trei persoane în vârstă de muncă. Rata de dependență a persoanelor vârstnice a variat pe teritoriul statelor membre ale UE de la valorile cele mai scăzute de 20,6% în Luxemburg și 21,2% în Irlanda, până la valorile cele mai ridicate de 35,2% în Italia, 34,2% în Finlanda, 34,1% în Grecia, ceea

ce înseamnă aproximativ trei persoane în vârstă de muncă pentru fiecare persoană în vârstă de 65 de ani sau peste.

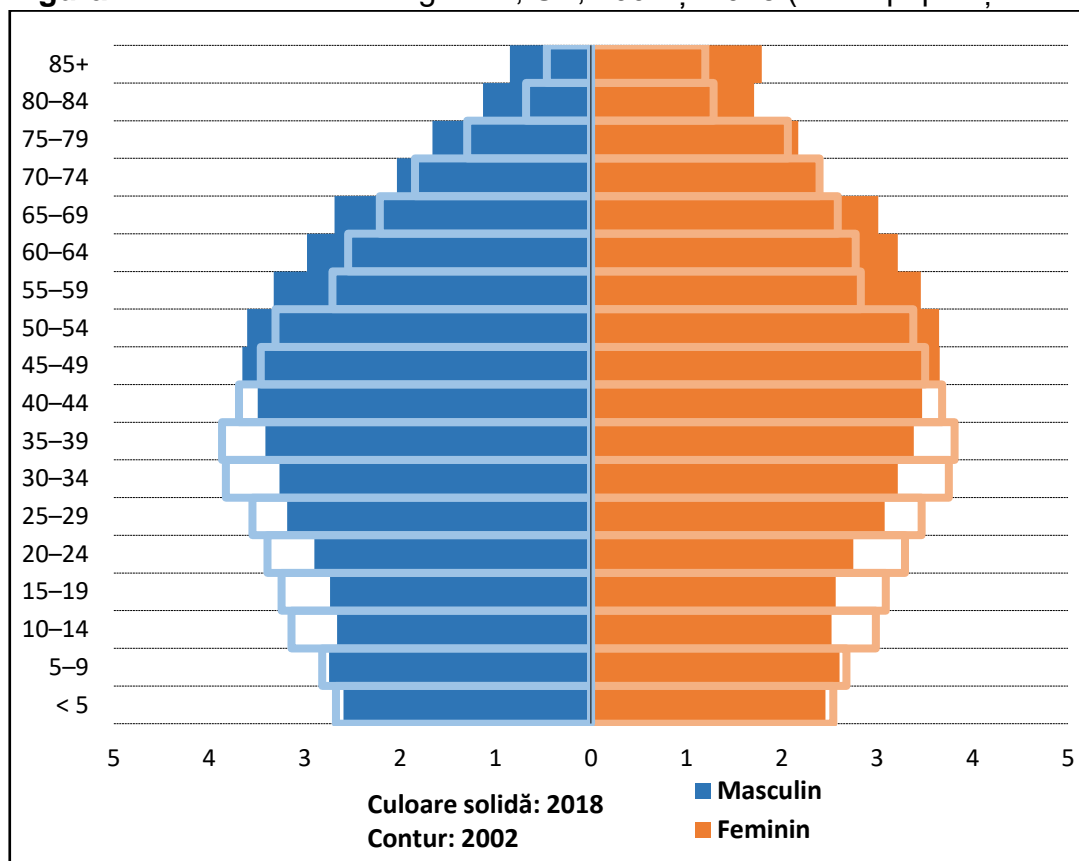
Figura nr. 3: Rata de dependență a persoanelor de peste 65 de ani (asupra celor din grupa da vârstă de 15-64 ani)

Sursa: prelucrare CNPV după baza de date Eurostat

Îmbătrânirea populației este o tendință pe termen lung care a început cu câteva decenii în urmă în Europa. Această tendință este vizibilă la nivelul transformărilor structurii de vârstă a populației și se reflectă într-o pondere în creștere a persoanelor în vârstă, cuplată cu o pondere în scădere a persoanelor în vârstă de muncă, raportată la populația totală.

Figura nr. 4: Piramide demografice, UE, 2002 și 2018 (% din populația totală)

Sursa: prelucrare CNPV după baza de date Eurostat

Piramidele demografice (a se vedea figurile nr. 4 și 5) prezintă distribuția populației în funcție de sex și pe grupe cincinale de vârstă. Fiecare bară corespunde ponderii sexului și grupei respective de vârstă în totalul populației. Piramida demografică la nivelul UE la data de 1 ianuarie 2018 este îngustă în partea de jos și devine din ce în ce mai romboidală datorită cohortelor de populație din generațiile de explozie demografică (baby-boom) ca urmare a ratelor sporite de fertilitate din mai multe țări europene la mijlocul anilor 1960. Generația „baby-boom” continuă să reprezinte o parte importantă a populației în vârstă de muncă. O parte din aceste cohorte numeroase, născute într-o perioadă de 20-30 de ani, au atins deja vârsta pensionării, așa cum se poate vedea din comparația cu piramida demografică pentru anul 2002. Grosul generației „baby-boom” înaintează spre vârful piramidei demografice, astfel încât partea de mijloc a piramidei, reprezentată de populația în vârstă de muncă și baza, reprezentată de populația tânără, devin din ce în ce mai înguste (așa cum se poate vedea în figura nr. 4).

Ponderea populației cu vârstă de 65 de ani și peste se află în creștere în toate statele membre ale UE. Creșterea ponderii relative a persoanelor vârstnice poate fi explicată prin sporirea longevității, tendință care a devenit vizibilă de câteva decenii,

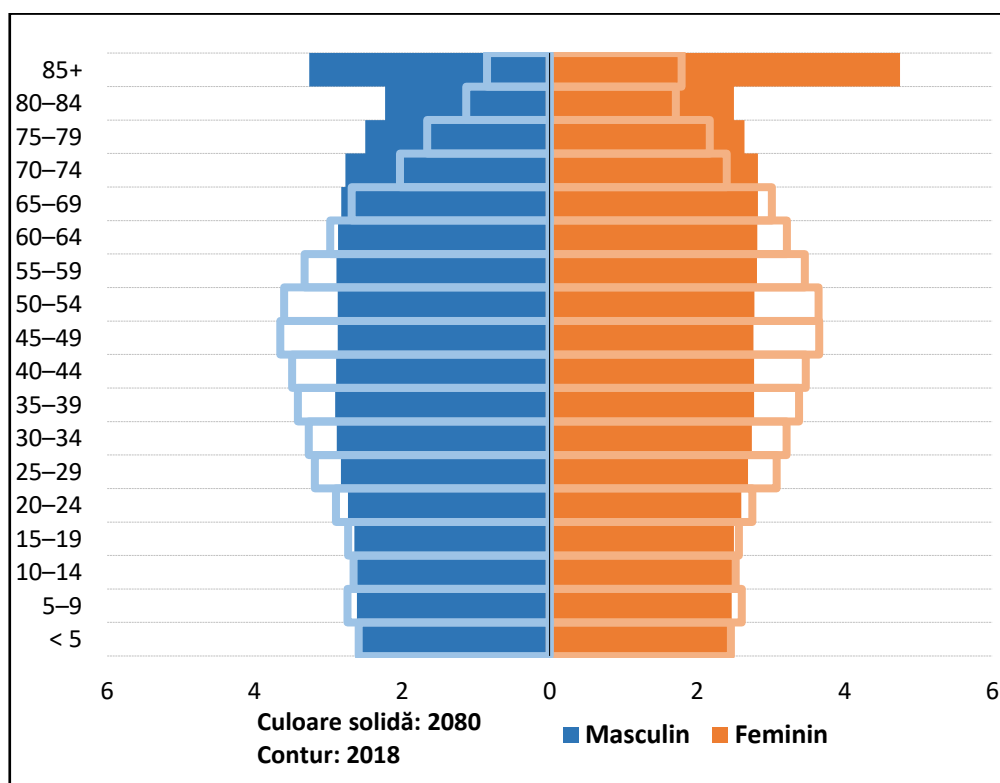
pe măsură ce speranța de viață a crescut; această evoluție este deseori numită „îmbătrânirea vârfului” piramidei demografice.

Pe de altă parte, nivelurile constant scăzute ale fertilității de-a lungul mai multor ani au contribuit de asemenea la îmbătrânirea populației, numărul din ce în ce mai mic de nașteri având efect direct în scăderea ponderii numărului de tineri în totalul populației. Acest proces este cunoscut sub denumirea de „îmbătrânirea bazei” piramidei demografice, putându-se observa îngustarea bazei piramidelor demografice din UE în perioada 2002-2018.

În UE, femeile au în medie 1,52 copii, sub nivelul minim de 2,1 necesar înlocuirii simple a populației. Pe măsură ce generația născută între 1955 și 1960 ajunge la vârsta pensionării, iar speranța de viață crește, numărul celor ce muncesc, asigurând astfel sustenabilitatea sistemului de pensii, se va diminua în consecință.

În încercarea de a analiza tendințele viitoare ale îmbătrânirii populației, cele mai recente proiecții privind populația, elaborate de Eurostat (EUROPOP2015) au acoperit perioada 2015-2080. În cadrul EUROPOP2015, se anticipează că populația UE va înregistra o creștere până la valoarea maximă de 528,6 milioane în jurul anului 2050, urmând ca apoi până în 2080 să descrească treptat până la 518,8 milioane.

Figura nr. 5: Piramide demografice, UE, 2018 și 2080 (% din populația totală)

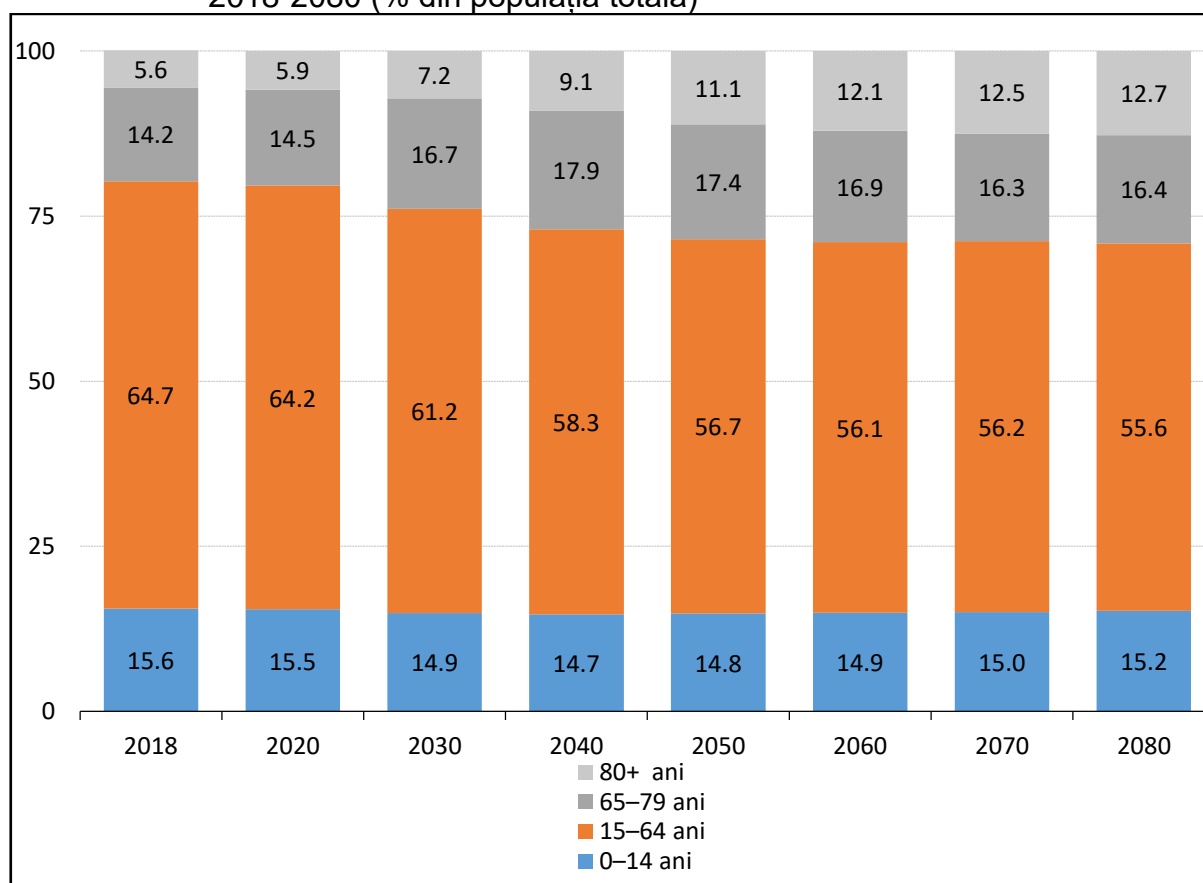

Sursa: prelucrare CNPV după baza de date Eurostat

Compararea piramidelor demografice pentru 2018 și 2080 (a se vedea figura nr. 5) arată că se preconizează că populația UE va continua să îmbătrânească. În următoarele decenii, numărul mare de reprezentanți ai generației „baby-boom” vor îngroșa numărul persoanelor vârstnice. Totuși, până în 2080, piramida va lua tot mai mult forma unui bloc, îngustându-se considerabil la mijloc (în jurul vârstei de 45-54 de ani).

Un alt aspect legat de îmbătrânirea populației este îmbătrânirea progresivă a populației mai vârstnice, pe măsură ce importanța relativă a persoanelor foarte în vârstă crește într-un ritm mai rapid decât orice alt segment de vârstă al populației din UE. Ponderea persoanelor în vârstă de 80 de ani sau peste, raportată la populația UE, este estimată să crească de peste două ori în perioada 2018-2080, de la 5,6 % la 12,7% (a se vedea figura nr. 6).

Figura nr. 6: Structura populației în funcție de principalele grupe de vârstă în UE, în 2018-2080 (% din populația totală)

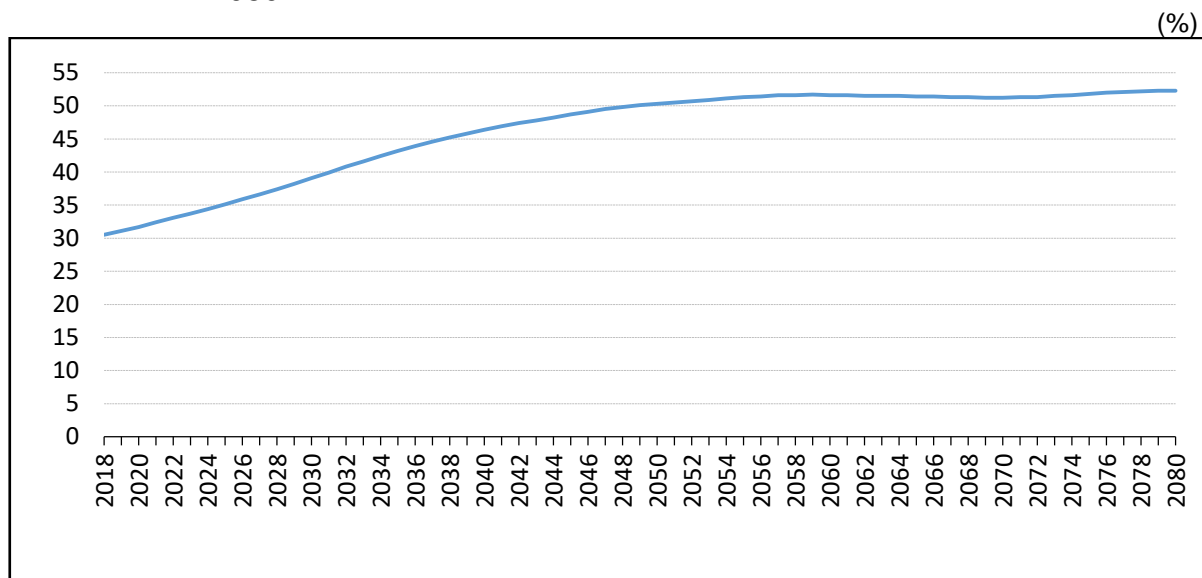

Sursa: prelucrare CNPV după baza de date Eurostat

În perioada 2018-2080, se preconizează că ponderea populației în vârstă de muncă va scădea în mod constant până în 2050 înainte de a se stabiliza într-o anumită măsură, în timp ce persoanele mai în vârstă vor reprezenta probabil o pondere în creștere din populația totală: persoanele în vârstă de 65 de ani și peste

vor reprezenta 29,1% din populația UE până în 2080, în comparație cu ponderea de 19,8 % înregistrat în 2018. Ca urmare a migrației populației între diferitele grupe de vârstă, se estimează că până în 2080 rata de dependență a persoanelor vârstnice în UE aproape se va dubla: de la 30,5% în 2018 la 52,3% (a se vedea figura nr. 7).

Figura nr. 7: Rata preconizată de dependență a persoanelor vârstnice, UE, 2018 - 2080

Sursa: prelucrare CNPV după baza de date Eurostat

2.2. Evoluția principalilor indicatori demografici în România

Cunoscutul astronom și astrofizician american, Carl Sagan¹ afirma că “trebuie să cunoști trecutul ca să poți înțelege prezentul”. Pentru a înțelege unde ne aflăm și încotro ne îndreptăm cu structura populației și cu generațiile actuale, este necesar să aflăm cum am ajuns aici.

Tranziția demografică pe care o traversează țara noastră de 30 ani încoace apropie evoluțiile demografice din România de cele din țările occidentale ale Europei, însă cu un ecart de aproape un secol. Un prim aspect ce stă la baza acestui proces îl constituie întârzierea economică, politică și socială a țării noastre față de țările vest-europene.

Combinarea dintre declinul economic, prezent în primii 10 ani de după căderea regimului comunist, alterarea continuă a nivelului de trai al majorității populației

¹ Carl Edward Sagan (n. 9 noiembrie 1934, Brooklyn – d. 20 decembrie 1996, Seattle) a fost un cunoscut astronom și astrofizician american, pionier al exobiologiei și fondator al programului de căutare a inteligenței în Univers (SETI). Este cunoscut în lumea întreagă datorită cărților sale cu temă științifică, dar mai ales datorită serialului de televiziune *Călătorie în Univers*, cel mai vizionat program al televiziunii PBS înainte de 1990. A fost de asemenea autor, coautor sau editor a peste 20 de cărți, și a publicat peste 600 de lucrări științifice și articole.

României, deschiderea granițelor, desființarea prevederilor legislative restrictive și punitive referitoare la avort, au dat libertate indivizilor de a hotărî când să-și întemeieze o familie, care să fie dimensiunea acesteia, unde să-și stabilească domiciliul și unde să-și caute de lucru. Toate aceste comportamente văzute la nivel individual au conturat fenomenul demografic inițiat în urmă cu 30 ani.

Între modelele de tranziție demografică delimitate de demograful francez J.C. Chesnais, în raport cu durata și ritmul de creștere, prin analizarea diferenței de variație între evoluțiile natalității și mortalității, și evaluarea soldului natural, România se înscrie în modelul oriental, în care nivelul creșterii pre-tranziționale este foarte ridicat, cu o scădere rapidă a mortalității și un maxim al creșterii naturale de circa 2,0%, cu o durată totală a tranziției foarte scurtă (aproximativ 70 de ani) – specific țărilor din fosta URSS, Bulgariei și României.²

Evoluția variabilelor demografice în România nu face excepție de la tendința generală a populațiilor europene. Aici, pe de o parte, natalitatea, mortalitatea, nupțialitatea au valori din ce în ce mai mici. Pe de altă parte, vârsta medie la căsătorie, la prima căsătorie, la nașterea primului copil, frecvența disoluției familiilor, a uniunilor consensuale sunt în creștere. Ceea ce diferențiază, însă, populațiile europene sunt ritmul în care au loc aceste evoluții și profunzimea schimbărilor. Ca urmare, ele se diferențiază și prin rapiditatea și amploarea cu care sunt confruntate cu problemele sociale cauzate de aceste evoluții.

La începutul anilor 1960, exista o cvasiuniformitate în nivelul variabilelor demografice pe continentul european. Dar foarte curând, societățile vest-europene au evoluat către alt model demografic, în care nașterile sunt mai rare și la vârste mai înaintate, uniunile consensuale mai frecvente la vârste tinere și mai puțin frecvente la vârste mature, celibatul definitiv, divorțurile mai frecvente și durata medie a vieții mai mare.

Deși aflată într-un context politic diferit și într-o anumită izolare de țările vest-europene, evoluția populației și a fenomenelor demografice din România a urmat constant tendința celor din țările vestice ale continentului.

În 1960, România s-a aflat în grupa țărilor cu cele mai înalte niveluri ale natalității, a frecvenței căsătoriilor și cu cele mai mici valori ale ratei divorțurilor, a nașterilor extraconjugale, a vârstei medii la căsătorie și la prima căsătorie, a nașterii

² Mihăescu Constanța, Populație și ocupare. Trecut, prezent, viitor, Editura Economică, Editura Economică, București, 2001.

primului copil. Evoluția nivelului acestor indicatori a fost constant către o aliniere la tabloul vest-european, rămânând totdeauna în grupa țărilor codașe, chiar și în anul 2000.

Dar anul 1990 a însemnat și din punct de vedere demografic o discontinuitate, pentru că evoluția ulterioară a situației demografice a fost mai rapidă și, ca amploare, neașteptată. La unele variabile, tendința a avut un ritm chiar de două ori mai mare decât cel înregistrat în trei decenii anterioare de evoluție.

Țările foste socialiste, care au trecut mai repede și mai hotărât peste șocul schimbării, nu au înregistrat crize demografice de amploarea și durata celei din România. Natalitatea este mică în multe țări europene și a scăzut și în toate țările în tranziție. Mortalitatea însă nu a cunoscut emersiunea înregistrată în țări în care tranziția a fost grea și lentă, ca în România.

Pierderea de vieți omenești, capital uman pentru care societatea a investit și a cărui înlocuire la același nivel este irecuperabilă, este cel mai negativ aspect dintre toate evoluțiile demografice de după 1989. Aceste pierderi au fost și încă mai sunt considerabile. Acțiunea politică trebuie să vizeze acest aspect cu cea mai mare urgență pentru a stopa continuarea evoluțiilor negative și a efectelor conexe.

Redresarea natalității este o problemă complexă, căreia nici o politică demografică nu i-a răspuns adecvat. Politica imigrației selective a fost principalul sprijin în echilibrarea structurii demografice și a deficitului de forță de muncă. Dar situația economică, și nu numai, nu îi permite României să ia în considerare această variantă. În schimb populația activă din România a emigrat masiv oferind forță de muncă pentru statele mai dezvoltate, de asemenea în plin proces de îmbătrânire demografică.

Populația României a început, odată cu anii '90, o adaptare la starea de „normalitate” demografică a țărilor (vest) europene (cel puțin pe indicatorii de fertilitate). Ratele de fertilitate menținute artificial la un nivel ridicat începând cu 1966-1967, au început să scadă în 1990. Pentru populația României începea o perioadă de „declin”: din 1992 creșterea naturală a populației devenea negativă³ (numărul deceselor a depășit numărul nașterilor).

Din perspectiva ierarhiei problemelor României anilor '90, confruntată cu un exces de lucrători, datorat în primul rând reformelor economice, scăderea numărului de născuți vii nu avea aproape nici o semnificație. Legătura a început să fie

³ Vasile Ghețău, Declinul demografic și viitorul populației României. O perspectivă din anul 2007 asupra populației României în secolul 21, Editura ALPHA MDN, Buzău, 2007.

conștientizată abia în momentul în care generațiile de după 1989 au intrat pe piața muncii. Problema nu este pentru moment extrem de vizibilă, dar pe viitor va deveni mai mult decât evidentă.

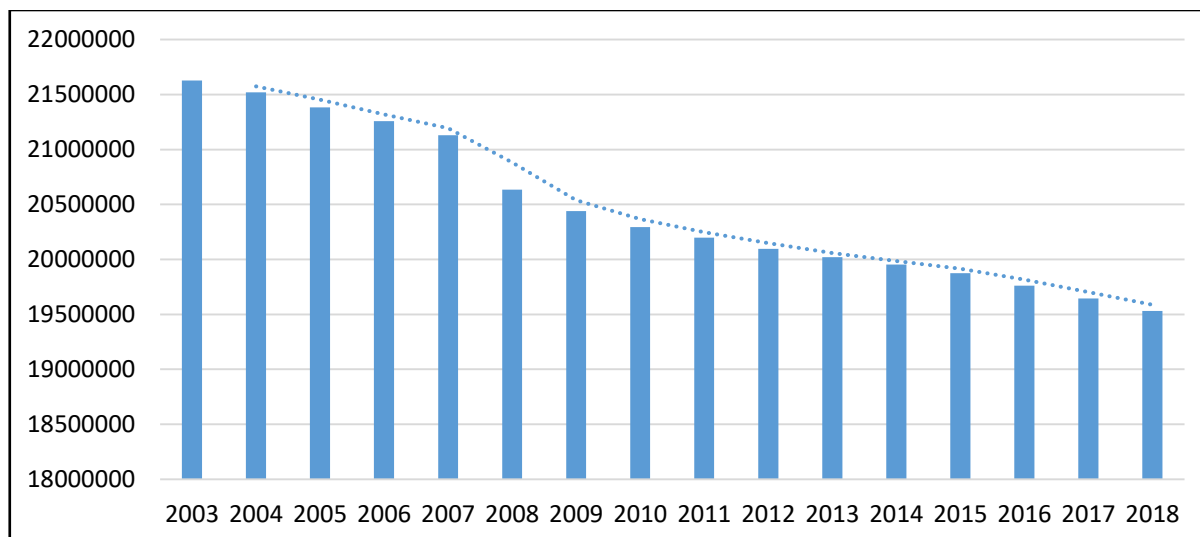
Motivul este simplu: în prezent persoanele care își încheie cariera de lucrător, pentru limită de vârstă, aparțin generației 1956 în cazul femeilor și 1953 în cazul bărbaților, ambele generații fiind puțin numeroase.

Dificultățile datorate unei lipse „fizice” de oameni vor începe să se manifeste cu mai mare intensitate probabil în momentul în care generațiile „ceaușiste” (în special cele ale anilor 1967, 1968) vor depăși perioada vârstei active (după actualele criterii de pensionare, către sfârșitul anilor 2020 și începutul anilor 2030). Discrepanța mare între cele câteva generații de după decretul de interzicere a întreruperilor de sarcină promovat de autoritățile comuniste și cele de după 1989, care le vor înlocui probabil, va crea un dezechilibru serios pe piața forței de muncă. Prin urmare numărul românilor și implicit numărul de români care pot să muncească, se va reduce treptat.

Conform datelor publicate de Eurostat (figura nr. 1), la 1 ianuarie 2018, România era a șaptea cea mai populată țară din UE, 3,8% din populația totală a UE, fiind devansată doar de Germania (82,9 milioane locuitori sau 16,2% din populația UE), Franța (13,1% din populația UE), Marea Britanie (12,9%), Italia (11,8%), Spania (9,1%) și Polonia (7,4%).

Ne-am obișnuit să ne uităm la noi înșine ca la o națiune numeroasă, puțin peste 19,5 milioane de locuitori în 2018 înseamnă a doua țară ca mărime în Estul Europei (reperul nostru postdecembrist de comparație) și a șaptea ca mărime din Uniunea Europeană (reperul nostru cel mai recent de comparație). Destul de greu de conceput, în acest context, că România ar putea să aibă în vreun fel nevoie de oameni, însă realitatea este că populația țării noastre se află într-o continuă scădere și îmbătrânire (figura nr. 7). Astfel, conform datelor publicate de INS (Institutul Național de Statistică) pentru ultimele două recensăminte, populația rezidentă a României a scăzut de la 23,2 mil. (anul 1990) la 20,1 mil. (anul 2011), iar de atunci populația s-a redus până la 19,5 mil. în anul 2018.

Figura nr. 7: Populația rezidentă a României în perioada 2002-2018

Sursa: prelucrare CNPV după baza tempo INS

Conform comunicatului Institutul Național de Statistică, publicat cu ocazia Zilei mondiale a populației, la 1 ianuarie 2018 populația rezidentă⁴ a României a fost de 19530,6 mii locuitori, iar populația feminină, majoritară, a însumat 9977,4 mii persoane, reprezentând 51,1% din totalul populației rezidente.

Comparativ cu 1 ianuarie 2017, la 1 ianuarie 2018 se remarcă adâncirea fenomenului de îmbătrânire demografică prin reducerea populației tinere și creșterea ponderii celei vârstnice (de 65 ani și peste) de la 17,8% la 18,2% (+54,6 mii persoane). Populația adultă (15-64 ani) reprezintă 66,2% din total, în scădere cu 163,8 mii persoane față de începutul anului 2017. În cadrul populației adulte a crescut ponderea grupelor de vârstă 30-64 ani și a scăzut cea a grupelor de vârstă 15-29 ani, 35-39 ani, 45-49 ani și 55-59 ani.

După cum se poate observa din figura nr. 8, la 1 ianuarie 2003, ponderea populației de 0-14 ani în total populație era mai mare decât cea vârstnică, cu timpul acest raport s-a inversat treptat, astfel încât la 1 ianuarie 2018, ponderea populației vârstnice⁵ (18,2%) în total populație a depășit ponderea populației tinere⁶ (15,6%).

În anul 2017, speranța de viață la naștere a ajuns la 75,73 ani, în creștere cu 0,17 ani față de anul anterior, femeile având o durată medie a vieții mai mare cu 6,95 ani decât bărbații. Datorită nivelului diferențiat al mortalității pe medii de rezidență înregistrat și în anul 2017, durata medie de viață a populației din mediul urban a fost superioară celei din mediul rural cu 2,79 ani. Pentru ambele sexe, durata medie a

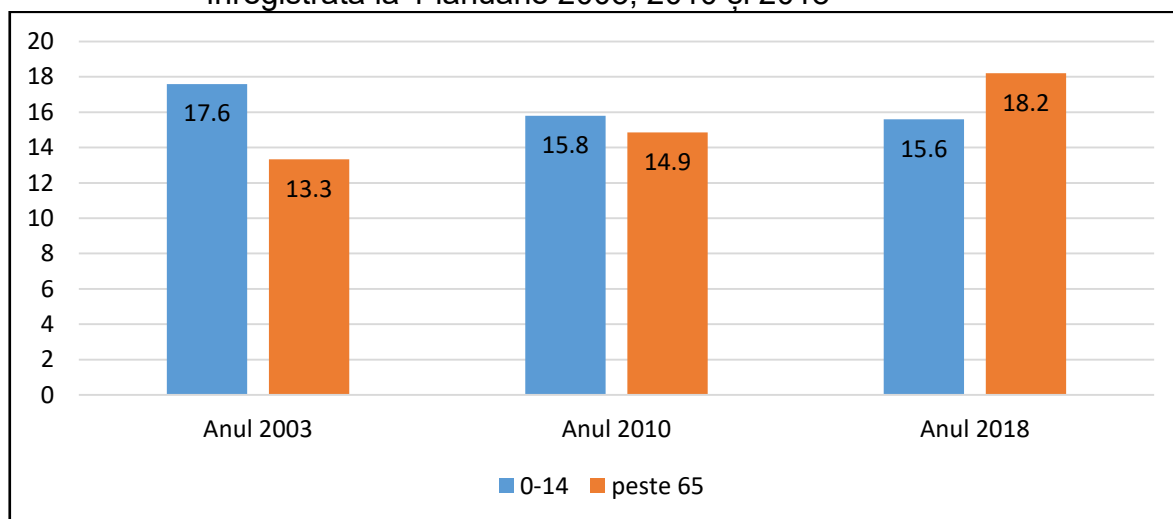
⁴ Populația rezidentă cuprinde totalitatea persoanelor (cetățenie română, străină sau fără cetățenie) care au reședința obișnuită în România, pentru o perioadă de cel puțin 12 luni.

⁵ categoria de vârstă de 65 ani și peste.

⁶ categoria de vârstă cuprinsă între 0 și 14 ani.

vieții în mediul urban a fost mai mare decât cea din rural, diferențe mai accentuate înregistrându-se la populația masculină (3,11 ani) față de cea feminină (1,87 ani).

Figura nr. 8: Ponderea populației tinere și vârstnice în totalul populației rezidente, înregistrată la 1 ianuarie 2003, 2010 și 2018

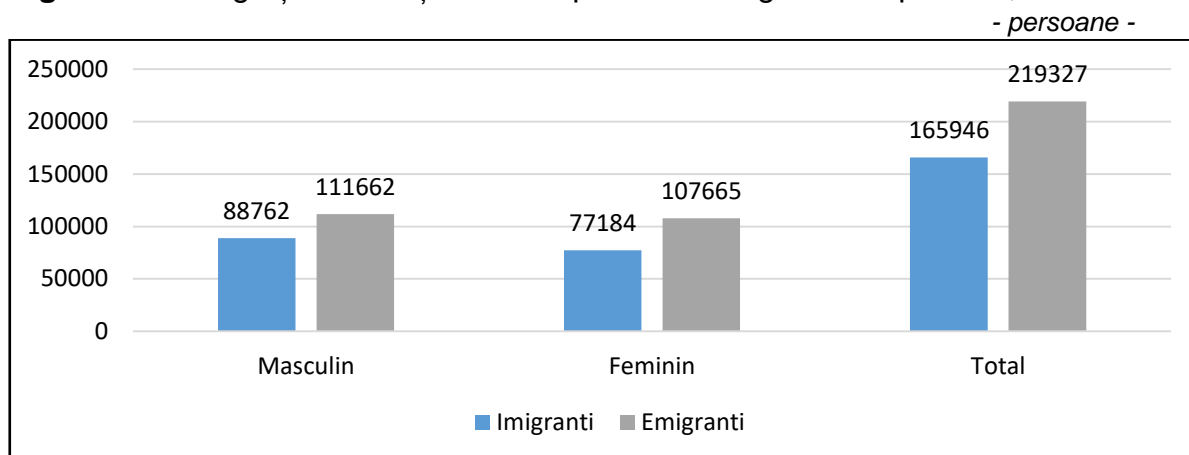
Sursa: prelucrare CNPV după baza tempo INS

În anul 2018, sporul natural al populației rezidente a continuat să fie negativ (de -75,3 mii persoane), valori negative ale acestuia înregistrându-se și în profil teritorial, în toate regiunile țării. Cel mai mare spor negativ s-a înregistrat în regiunea Sud-Muntenia (-18,4 mii persoane), iar cel mai mic în regiunea București-Ilfov (-1,8 mii persoane). Valori negative semnificative ale sporului natural s-au înregistrat și în regiunile Sud-Est (-14,0 mii persoane), Nord-Est (-11,5 mii persoane) și Sud-Vest Oltenia (-11,3 mii persoane).

Evoluțiile semnificative înregistrate în societate, precum scăderea natalității, menținerea unui spor natural negativ, migrația internațională, schimbarea comportamentului demografic al cuplurilor căsătorite, sunt numai o parte dintre factorii considerați răspunzători de scăderea fertilității și, implicit, a populației rezidente, precum și a modificării structurii acesteia pe grupe de vârstă.

România continuă să fie o țară de emigrare, fenomenul constituind cea de-a doua cauză principală a reducerii populației țării. Soldul migrației internaționale în anul 2017 a continuat să fie negativ, numărul emigranților depășind numărul imigranților cu peste 53 mii persoane. În cursul anului 2017, bărbații au emigrat într-o proporție mai mare decât femeile (50,9%). Și în rândul imigranților, bărbații au fost majoritari (53,5%).

Figura nr. 9: Migrația internațională temporară de lungă durată pe sexe, în anul 2017

Sursa: Baza tempo INS, prelucrare CNPV

Vârsta medie a continuat să crească, atingând nivelul de 41,9 ani la 1 ianuarie 2018.

Tabelul nr. 3: Valoarea unor indicatori specifici de populație

	1 ianuarie 2003	1 ianuarie 2008	1 ianuarie 2013	1 ianuarie 2018
Vârsta medie a populației - ani -	37,8	39,6 ↑	40,9 ↑	41,9 ↑
Vârsta mediană a populației - ani -	36,1	38,8 ↑	40,4 ↑	42,2 ↑
Indicele de îmbătrânire demografică ⁷	80,2	94,5 ↑	103,8 ↑	116,3 ↑
Raportul de dependență demografică ⁸	46,4	46,6 ↑	47,0 ↑	51,1 ↑

Sursa: Comunicat de presă INS, 11 iulie 2019

Astfel, se poate remarca o accelerare a procesului de îmbătrânire demografică de la an la an, fapt reliefat prin menținerea constantă a ponderii persoanelor din grupa de vârstă 0-14 ani concomitent cu creșterea ponderii populației vârstnice (de 65 ani și peste), fenomen evidențiat prin indicele de îmbătrânire demografică. Acesta a

⁷ Indicele de îmbătrânire demografică – reprezintă numărul persoanelor vârstnice (de 65 ani și peste) care revine la 100 persoane tinere (sub 15 ani).

⁸ Raportul de dependență demografică este raportul dintre numărul persoanelor de vârstă „dependentă” (persoane sub 15 ani și de 65 ani și peste) și populația în vârstă de muncă (15-64 ani) exprimat la 100 persoane.

crescut de la 80,2 (la 1 ianuarie 2003) la 116,3 persoane vârstnice la 100 persoane tinere (la 1 ianuarie 2018).

2.3. Evoluția demografică a populației vârstnice pe termen lung

În următoarele rânduri vom descrie evoluția probabilă a populației României la orizontul anului 2060, însă pentru atingerea acestui obiectiv mai întâi este necesar să înțelegem care sunt tendințele la nivel global și european. Prin urmare pentru a descrie evoluția probabilă a populației vârstnice din România este nevoie de prezentarea contextului: proiectarea demografică a populației la nivel global, european și abia apoi evoluția demografică a populației vârstnice românești.

Populația globului crește într-un ritm amețitor, chiar dacă în Europa se tot vorbește, pe baza unor date concrete, de îmbătrânire și declin demografic. Populația globală ar putea ajunge la 11 miliarde de locuitori în anul 2100, conform proiecției realizate de Organizația Națiunilor Unite⁹. Estimarea a fost revizuită în jos față de anul 2017, când ONU a prognozat pentru anul 2100 o populație mondială de circa 11,2 miliarde de locuitori. Diferența a rezultat din natalitatea în scădere în tot mai multe țări. Totodată, creșterea speranței de viață și scăderea ratei fertilității duc la îmbătrânirea populației globale, iar numărul locuitorilor este în scădere în din ce în ce mai multe state.

Până în 2050, este prognozat ca numărul locuitorilor planetei să crească la 9,7 miliarde de la 7,7 miliarde în 2019. Raportul ONU arată că nouă țări - India, Nigeria, Pakistan, Republica Democrată Congo, Etiopia, Tanzania, Indonezia, Egipt și SUA - vor contribui cu peste jumătate din creșterea prognozată până în 2050.

India va fi pe primul loc la creșterea populației, astfel, se vor adăuga circa 273 milioane de locuitori la populația ei de 1,37 miliarde de locuitori, astfel va surclasa China, a cărei populație se estimează că va scădea cu 31,4 milioane între 2019 și 2050. Populația Chinei va continua să scadă și va ajunge la 1,1 miliarde până în 2100.

De asemenea, se așteaptă ca populația Nigeriei să crească cu aproximativ 200 de milioane de oameni până în 2050. Pakistan, Etiopia, Tanzania, Indonezia, Republica Democratică Congo, Egiptul și SUA sunt celelalte șapte țări în care vor fi cele mai mari creșteri ale populației în următorii treizeci de ani.

⁹ Conform raportului din anul 2019 „Perspectivele privind Populația Mondială 2019: Repere” întocmit de Divizia pentru Populație din cadrul Departamentului pentru Afaceri Economice și Sociale al ONU disponibil la: https://population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2019_Highlights.pdf

Topul primelor 10 națiuni cu cei mai mulți locuitori în anul 2100 este:

1. India – 1,5 miliarde;
2. China -1 miliarde;
3. Nigeria – 794 milioane;
4. SUA – 447 milioane;
5. Republica Democratică Congo – 379 milioane;
6. Pakistan – 352 milioane;
7. Indonezia – 306 milioane;
8. Tanzania – 304 milioane;
9. Etiopia – 250 milioane;
10. Uganda – 214 milioane.

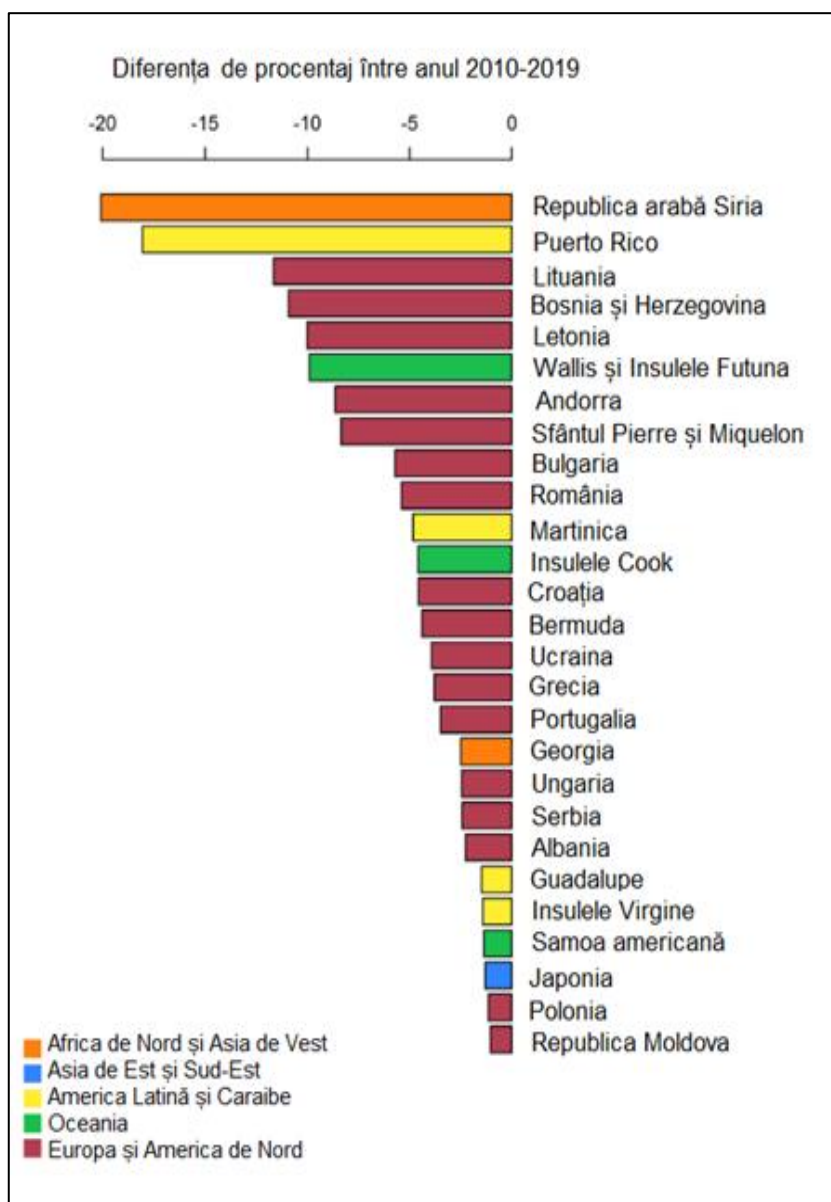
Același document observă că, între 2010 și 2020, migrația constituie un factor major în modificările demografice din unele state.

Conform raportului ONU, în țări precum Germania, Ungaria, Rusia, Italia și Japonia, numărul imigranților este așteptat să compenseze scăderea demografică determinată de sporul natural negativ.

Din 2010, 27 de state și zone geografice au înregistrat o scădere a populației de cel puțin 1%, o consecință a diminuării ratei fertilității (figura nr. 10). Cea mai mare scădere se poate observa în Republica Arabă Siriană, unde în anul 2019 numărul populației era mai mic cu 20% față de anul 2010, fapt datorat migrației și riscul de mortalitate asociat cu conflictul armat din zonă. Populația Insulei Puerto Rico a scăzut și ea cu 18% între 2010 și 2019 din cauza migrației în urma uraganului Maria din 2017. În perioada 2010-2019 alte opt state au înregistrat scăderi ale populației de peste 5%: Andorra, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Letonia, Lituania, România, Saint Pierre și Miquelon, și Wallis și Insulele Futuna.

Rata fertilității globale, care a scăzut de la 3,2 nașteri per femeie, în 1990, la 2,5 în 2019, se va diminua și mai mult până la 2,2, în 2050. Această rată se apropie de minima de 2,1 nașteri per femeie necesară pentru a asigura înlocuirea generațiilor și a evita declinul populației pe termen lung, în absența migrației.

Figura nr. 10: Statele și zonele geografice unde populația totală a scăzut cu cel puțin 1%, în perioada 2010-2019

Sursa: Preluare din raportul „Perspectivele privind Populația Mondială 2019: Repere”, anul 2019

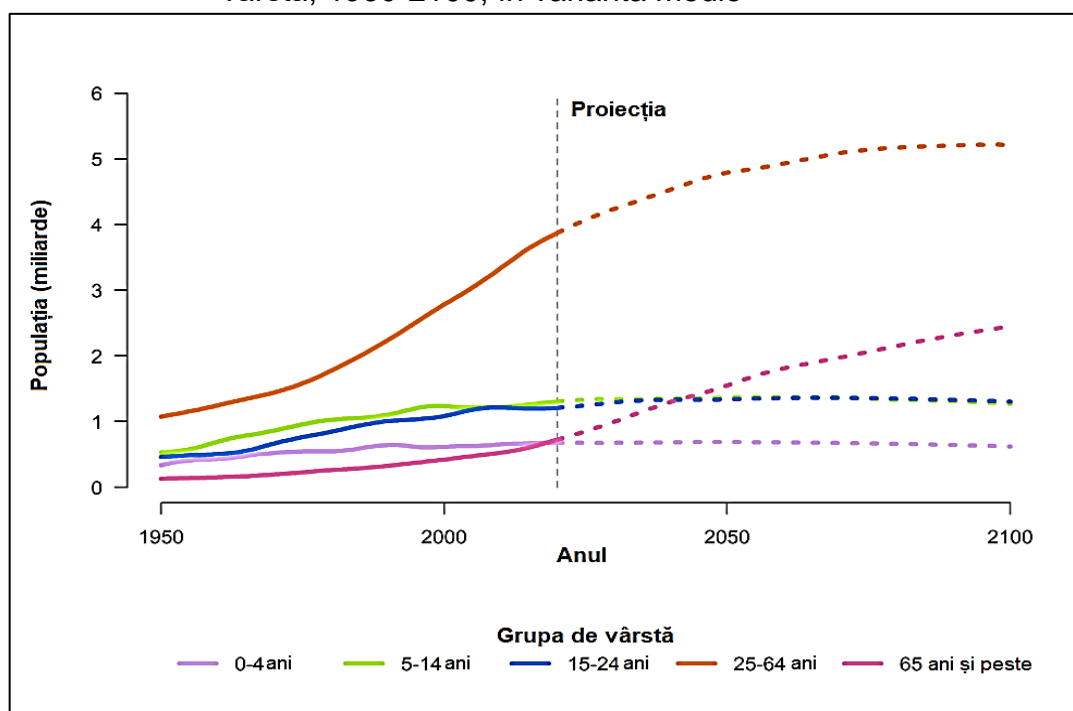
Totodată, creșterea speranței de viață și scăderea ratei fertilității duc la îmbătrânirea populației globale, iar numărul locuitorilor este în scădere în din ce în ce mai multe state, arată raportul Departamentului pentru Afaceri Economice și Sociale al ONU.

În anul 2018, pentru prima dată în istoria umană, la nivel mondial numărul persoanelor în vârstă de peste 65 de ani l-a depășit pe cel al copiilor de sub 5 ani (figura nr. 11).

Între 2019 și 2050 se va dubla numărul persoanelor de peste 65 de ani, în timp de numărul copiilor sub 5 ani se preconizează că va rămâne relativ neschimbat. Prin urmare, prognozele arată că până în anul 2050 vor fi de două ori mai mulți

vârstnici decât copii sub 5 ani. Iar la nivel global persoanele vârstnice de peste 65 de ani vor depăși tinerii cu vârste între 15 și 24 de ani (diferența va fi de 1,3 miliarde mai multe persoane vârstnice peste 65 ani).

Figura nr. 11: Populația globală estimată și proiecția populației pe grupe mari de vârstă, 1950-2100, în varianta medie

Sursa: Preluare din raportul „Perspectivele privind Populația Mondială 2019: Repere”, anul 2019

La nivel global în anul 2019, aproximativ 9,0% din populația lumii are peste 65 de ani (tabelul nr. 3). Astfel proporția persoanelor vârstnice va crește până la 12,0% în 2030, 16,0% în 2050, până la 23,0% în 2100. În anul 2019 Europa și America de Nord înregistrau cea mai mare proporție de persoane vârstnice (18,0%), urmată de Australia /Noua Zeelandă (15,9%). Proiecțiile demografice arată că ambele regiuni vor continua să îmbătrânească, astfel în anul 2050 unul din patru cetățeni europeni /nord-americani va avea peste 65 de ani.

Numărul persoanelor de peste 80 de ani înregistrează o creștere și mai mare decât cei de peste 65 de ani. În 1990, la nivel mondial, erau 54 de milioane de persoane cu vârsta de peste 80 de ani, număr care în 2019 s-a triplat. Global se preconizează că numărul persoanelor vârstnice de peste 80 de ani se va tripla din nou ajungând până la 426 milioane în anul 2050, iar de la această dată până în 2100 urmând să se dubleze ajungând la valoarea de 881 milioane.

Tabelul nr. 4: Proporția persoanelor de peste 65 de ani în total populație înregistrată în anul 2019 și proiectată pentru anul 2030, 2050 și 2100, pe regiuni, în varianta medie

Regiunea	2019	2030	2050	2100
Mondial	9,1%	11,7%	15,9%	22,6%
Africa sub-sahariană	3,0%	3,3%	4,8%	13,0%
Africa de Nord și Asia de Vest	5,7%	7,6%	71,7%	22,4%
Asia de Est și Sud-Est	11,2%	15,8%	23,7%	30,4%
America Latină și Caraibe	8,7%	12,0%	19,0%	31,3%
Australia/Noua Zeelandă	15,9%	19,5%	22,9%	28,6%
Europa și America de Nord	18,0%	22,1%	26,1%	29,3%

Sursa: Preluare din raportul „Perspectivele privind Populația Mondială 2019: Repere”, anul 2019

În anul 2019 38,0% din totalul persoanelor vârstnice de peste 80 de ani locuia în Europa și America de Nord, o proporție care se așteaptă să scadă treptat până la 26,0% în 2050 și 17,0% în 2100, pe măsură ce va crește numărul populației vârstnice din alte zone ale lumii.

Restrângând aria geografică ajungem la continentul european, și anume la cele 28 de state care formează uniunea economică și politică denumită Uniunea Europeană (UE) al cărei membru cu drepturi depline România a devenit începând cu 1 ianuarie 2007.

Europa trebuie să se pregătească pentru schimbările profunde în structura populației, iar problemele demografice să reprezinte o prioritate a politicii europene. În deceniul viitor, contingentul generațiilor mai tinere, care intră pe piața muncii, va fi mult mai mic, ca rezultat al reducerii natalității.

Având în vedere modificările structurale ale populației la nivelul UE și la nivelul fiecărui stat membru, un interes deosebit prezintă proiecțiile demografice. În februarie 2017 Eurostat a publicat pe site-ul oficial proiecțiile demografice bazate pe datele disponibile în anul 2015 la nivelul țărilor membre UE.

Proiectarea demografică își propune ca pe baza analizei fertilității mortalității și migrației internaționale să anticipeze evoluția probabilă a populației țărilor membre până la orizontul anului 2080. În stabilirea ipotezelor de proiectare Eurostat a luat în

calcul diferențele socio-demografice dintre statele membre și a stabilit perioada de timp când nivelul fertilității și nivelul speranței de viață din fiecare stat vor converge, iar diferențele privind fenomenele demografice dintre state se vor estompa.

Tabelul nr. 5: Populația înregistrată în anul 2018 și proiectată, în varianta de bază pentru perioada 2018-2080 la nivelul UE și al țărilor membre

Țări	Populația înregistrată în anul 2018	Populația proiectată		
		2040	2060	2080
U.E. - 28	512.379.225	528.357.270	524.635.534	518.798.375
Belgia	11.398.589	12.844.259	13.580.693	14.189.456
Bulgaria	7.050.034	5.933.535	5.225.824	4.593.415
Cehia	1.0610.055	10.552.301	10.307.640	9.777.734
Danemarca	5.781.190	6.564.333	6.756.166	6.858.258
Germania	82.792.351	84.133.642	80.831.728	77.793.794
Estonia	1.319.133	1.283.732	1.221.012	1.140.304
Irlanda	4.830.392	5.396.380	5.898.111	6.220.907
Grecia	10.741.165	9.419.973	8.294.677	7.264.686
Spania	46.658.447	48.244.792	49.556.550	50.988.206
Franța	66.926.166	72.915.525	75.525.269	78.688.730
Croația	4.105.493	3.819.863	3.533.771	3.276.481
Italia	60.483.973	59.982.002	56.948.693	53.784.578
Cipru	864.236	954.320	1.011.947	1.004.870
Letonia	1.934.379	1.598.786	1.426.615	1.284.285
Lituania	2.808.901	2.128.883	1.837.895	1.658.478
Luxemburg	602.005	860.808	992.924	1.066.377
Ungaria	9.778.371	9.471.313	9.119.692	8.691.906
Malta	475.701	505.921	519.214	517.254
Olanda	17.181.084	19.035.643	19.323.324	19.728.275
Austria	8.822.267	10.087.623	10.230.993	10.072.112
Polonia	37.976.687	35.840.028	32.848.275	29.044.721
Portugalia	10.291.027	9.553.608	8.552.352	7.579.557
România	19.530.631	17.069.777	15.698.753	14.530.142
Slovenia	2.066.880	2.066.086	2.000.454	1.938.449
Slovacia	5.443.120	5.373.043	5.114.570	4.714.770
Finlanda	5.513.130	5.722.378	5.654.618	5.577.757
Suedia	10.120.242	11.994.364	13.284.780	14.388.478
Marea Britanie	66.273.576	75.004.352	79.338.994	82.424.395

Sursa: prelucrare CNPV după baza de date Eurostat

Conform proiecțiilor demografice realizate de Eurostat în varianta de bază populația UE va crește până în anul 2050 când va ajunge la circa 528,6 milioane locuitori, după care populația va înregistra o diminuare până în anul 2080 (518,8 milioane locuitori).

La nivelul UE fenomenul de îmbătrânire demografică se va accentua, ponderea populației vârstnice de 65 ani și peste va crește de la 19,8% (în 2018) la

29,1% (în 2080), în timp ce ponderea populației active de 15-64 ani va scădea de la 64,7% (în 2018) la 55,6% (în 2080).

În consecință populația în vârstă de muncă de 15-64 ani va scădea la nivelul Uniunii Europene cu 44.4 milioane persoane.

Populația vârstnică va atinge în anul 2080 aproximativ 151,1 milioane de persoane. Se estimează că numărul persoanelor longevive de 80 de ani și peste va crește de la 26,8 milioane persoane (în anul 2018) la 66,1 milioane persoane (în anul 2080).

Dacă la nivel mondial responsabilitatea realizării unor prognoze demografice a fost asumată de către ONU, la nivel european a fost Eurostat-ul, iar la nivelul țării noastre de către Institutul Național de Statistică (INS), acesta fiind principalul producător de date statistice oficiale ale statului român.

În noiembrie 2017 a fost publicată lucrarea „Proiectarea populației României, în profil teritorial, la orizontul anului 2060”¹⁰ cu scopul de a prezenta o imagine asupra evoluției probabile a populației României la orizontul anului 2060. Plecând de la ipoteze explicite cu privire la componentele mișcării populației în profil teritorial (fertilitate, mortalitate și migrație din perioada 2012-2015), lucrarea prezintă posibile schimbări în mărimea și structura populației. Scenariile de proiectare a populației rezidente se prezintă în cinci variante (constantă, optimist, pesimistă, medie și intermediară) prin care se apreciază că s-ar putea prefigura evoluția imediată și de perspectivă a populației rezidente a României.

Varianta constantă reprezintă o „variantă reper” cu rol de a compara rezultatele obținute prin menținerea valorilor fertilității, speranței de viață și migrației nete din anul 2015 înregistrate în cadrul fiecărui județ. În varianta constantă, România ar urma să ajungă în anul 2060 la 11,0 milioane locuitori.

În **varianta optimistă**, pentru anul 2060, rezultatul proiectării la nivel național este de 16,3 milioane locuitori, iar în **varianta pesimistă** de 12,5 milioane locuitori,

Varianta medie reprezintă varianta cea mai plauzibilă asupra evoluției populației pe baza căreia România ar urma să aibă în anul 2060, o populație rezidentă de 13,8 milioane locuitori. În **varianta intermediară** populația rezidentă este estimată, în anul 2060 la 15,4 milioane locuitori.

¹⁰ disponibilă în data de 10.07.2019 la adresa: <http://www.insse.ro/cms/ro/tags/proiectarea-populatiei-romaniei-profil-teritorial-la-orizontalul-anului-2060>

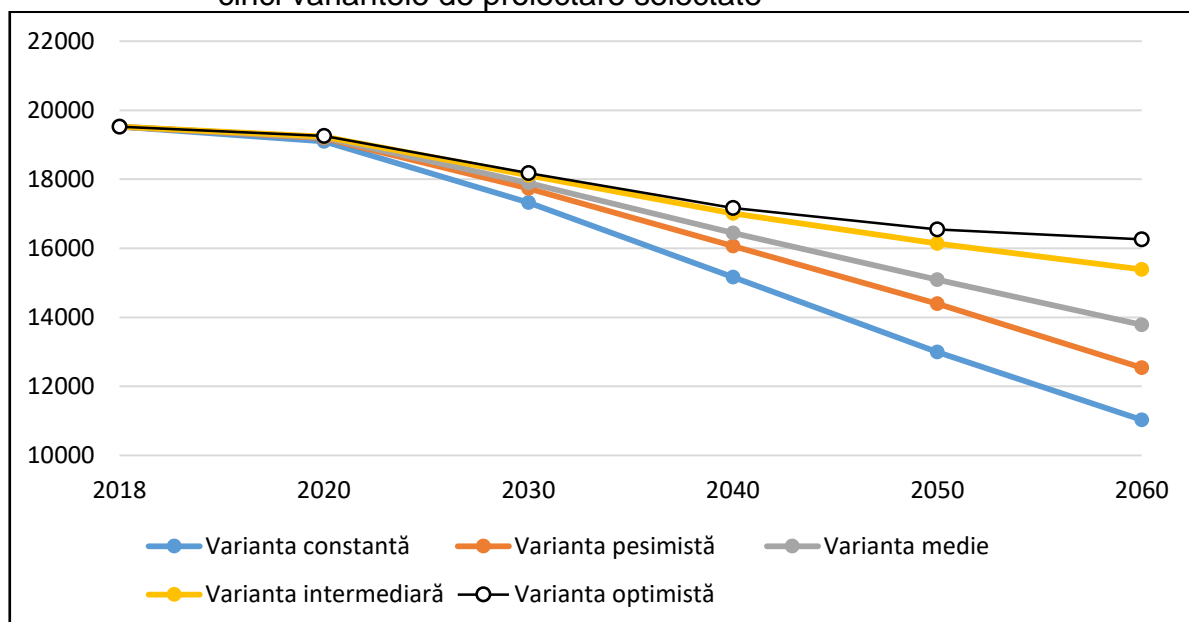
Tabelul nr. 6: Populația rezidentă a României înregistrată în anul 2018 și proiectată pentru anul 2060, în toate cinci variantele de proiectare selectate

Variante de proiectare	Populația rezidentă (mii persoane)		Diferențe între anii 2060 și 2018	
	2018	2060	mii persoane	%
Varianta constantă	19.530.6	11.032.5	- 8.498.1	- 43,5
Varianta pesimistă	19.530.6	12.539.9	- 6.990.7	- 35,8
Varianta medie	19.530.6	13.784.4	- 5.746.2	- 29,4
Varianta intermediară	19.530.6	15.390.6	- 4.140	- 21,2
Varianta optimistă	19.530.6	16.259.5	- 3.271.1	- 16,7

Sursa: prelucrare CNPV după baza tempo INS (valorile la nivelul anului 2018) și datele din anexele lucrării INS „Proiectarea populației în profil teritorial la orizontul anului 2060” (valorile variantelor prognozate pentru anului 2060)

Populația feminină ar continua să fie predominantă. Ponderea acesteia în populația rezidentă totală în anul 2060 ar fi aproape egală în ambele variante de proiectare (51,5% în varianta optimistă și 52,0% în varianta constantă).

Figura nr. 12: Evoluția populației rezidente a României până în anul 2060, în toate cinci variantele de proiectare selectate

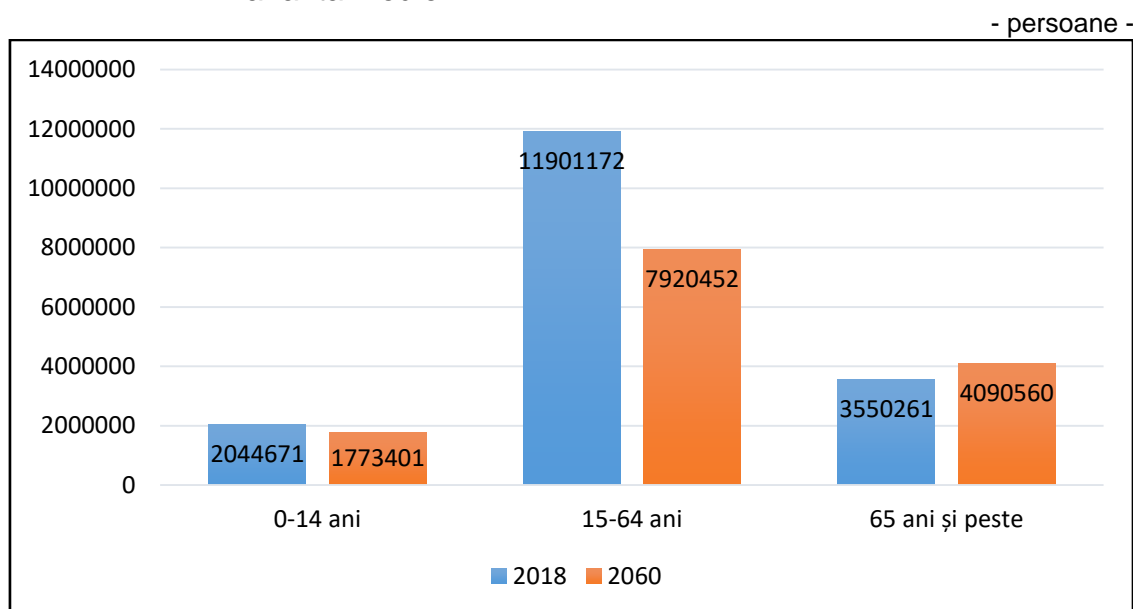
Sursa: prelucrare CNPV după baza tempo INS (valorile la nivelul anului 2018) și datele din anexele lucrării INS „Proiectarea populației în profil teritorial la orizontul anului 2060” (valorile variantelor prognozate pentru anului 2060)

După cum putem observa din figura nr. 12, indiferent de varianta de proiectare aleasă, populația rezidentă a țării se va reduce cu valori cuprinse între 3.271 milioane persoane (varianta optimistă) și 8.498 milioane persoane (varianta constantă).

În continuare vom face referire doar la informațiile furnizate de varianta optimistă, medie și pesimistă. Astfel vom prezenta cea mai favorabilă evoluție a populației, cea mai sumbră și desigur cea mai plauzibilă variantă, reprezentată de cea medie.

În acest context de reducere al populației României până în anul 2060 fenomenul de îmbătrânire demografică a populației, caracterizat prin reducerea numărului și ponderii tinerilor în cadrul populației rezidente totale, simultan cu creșterea numărului și ponderii persoanelor vârstnice, se va accentua în timp.

Figura nr. 13: Populația rezidentă a României înregistrată în anul 2018 și proiecția populației rezidente, pe grupe mari de vârstă, la orizontul anului 2060, în varianta medie

Sursa: prelucrare CNPV după baza tempo INS (valorile la nivelul anului 2018) și datele din anexele lucrării INS „Proiectarea populației în profil teritorial la orizontul anului 2060” (valorile variantelor prognozate pentru anul 2060)

Pe fondul menținerii unor valori scăzute ale natalității și fertilității, precum și a migrării populației apte de muncă, structura pe grupe mari de vârstă a populației va continua să se modifice, în sensul reducerii numărului și ponderii tinerilor și a populației adulte în paralel cu creșterea numărului și ponderii populației vârstnice.

În aceste condiții (menținerea scăzută atât a segmentului fertil al populației cât și a fertilității, sub nivelul de înlocuire a generațiilor) populația tânără de 0-14 ani nu va cunoaște o creștere semnificativă în perioada 2018-2060. În **varianta medie**, de la 3 073,6 mii persoane la 1 773,4 mii persoane, iar ponderea populației rezidente de 0-14 ani în total populație va crește de la 11,69% în anul 2018 la 12,87% în anul 2060.

Populația în vârstă de muncă de 15-64 ani a crescut în ultimele două decenii datorită generațiilor numeroase născute după 1967, în perioada politicilor pronataliste. După anul 2002 populația rezidentă adultă a cunoscut o ușoară diminuare până în anul 2018, aceasta, în principal, datorită intrării în rândurile populației din grupa de vârstă 15-64 ani, a generațiilor mai reduse numeric ale anilor '90, când a fost înregistrată o reducere a natalității, cât și datorită migrației forței de muncă în țările membre a UE.

În **varianta medie** populația rezidentă adultă din România va fi de 7920,4 mii persoane în 2060 (cu 3980,7 mii persoane mai puține decât în 2018), iar ponderea va scădea de la 68,02% (2018) la 57,46% (2060).

În viitor, procesul de îmbătrânire demografică va continua însă cu intensități diferite la nivel teritorial. Pentru populația rezidentă în vârstă de 65 de ani și peste este anticipată o creștere numerică continuă.

Ponderea populației rezidente vârstnice în total populație rezidentă va crește în perioada 2018-2060, în **varianta medie**, de la 20,29% la 29,68%, iar ponderea tinerilor va crește mult prea puțin de la 11,69% la 12,87%, ceea ce va duce la accentuarea gradului de îmbătrânire demografică a populației României. Dacă în anul 2018, indicele de îmbătrânire la nivelul țării a fost de 110,7 vârstnici la 100 tineri, în perspectiva anului 2060 indicele de îmbătrânire va fi de 231 vârstnici la 100 tineri.

Populația de 65 de ani și peste reprezintă o categorie socială vulnerabilă, cu probleme specifice în raport cu celelalte segmente sociale. Asigurarea necesităților populației vârstnice cu resurse pentru un trai decent presupune o gamă largă de preocupări, atât în plan economic, cât și pe plan social și psihosocial. Premisele pesimiste ale unui dezechilibru demografic grav al țării în viitor sunt deja vizibile, anticipând posibile consecințe negative economice și sociale în general, pe piața forței de muncă, în aplicarea și funcționarea corespunzătoare a sistemului de pensii, a serviciilor de sănătate, în educație, în protecția socială, în asigurarea echilibrului în cadrul balanței de venituri și cheltuieli bugetare ale statului, precum și ale fiecărei gospodării a populației.

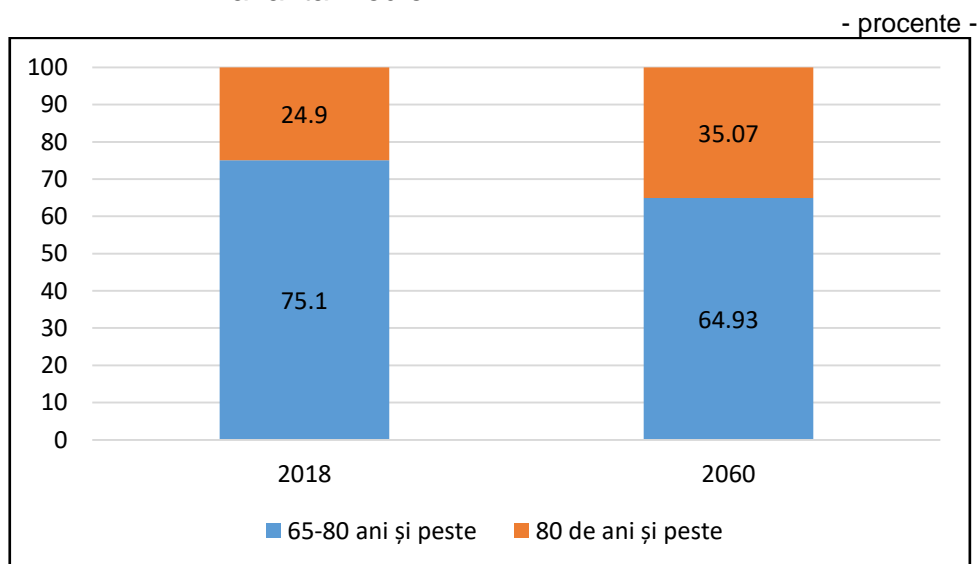
Tabelul nr. 7: Populația vârstnică pe grupe de vârstă. Înregistrată în anul 2018 și proiectată în anul 2060. În varianta pesimistă, medie și optimistă.

Grupe de vârstă	2018	Varianta pesimistă	Varianta medie	Varianta optimistă
		2060		
65-69 ani	1.187.748	788.606	793.583	836.187
70-74 ani	790.424	1.006.269	1.005.233	1.088.913
75-79 ani	687.970	872.989	857.256	971.663
80 de ani și peste	884.119	1.487.550	1.434.488	1.861.021

Sursa: prelucrare CNPV după baza tempo INS (valorile la nivelul anului 2018) și datele din anexele lucrării INS „Proiectarea populației în profil teritorial la orizontul anului 2060” (valorile variantelor prognozate pentru anului 2060)

Accentuarea îmbătrânirii populației însoțită de creșterea speranței de viață a populației determină schimbări structurale în cadrul populației vârstnice prin apariția unei noi grupe „vârsta a patra” și anume „cei mai în vârstă dintre vârstnici”, și anume persoanele de peste 80 de ani.

Figura nr. 14: Ponderea populației vârstnice de 80 de ani și peste în totalul populației vârstnice înregistrată în anul 2018 și proiectată în anul 2060, în varianta medie

Sursa: prelucrare CNPV după baza tempo INS (valorile la nivelul anului 2018) și datele din anexele lucrării INS „Proiectarea populației în profil teritorial la orizontul anului 2060” (valorile variantelor prognozate pentru anului 2060)

În anul 2018 populația rezidentă de 80 de ani și peste a reprezentat aproximativ un sfert din populația rezidentă vârstnică (884.1 mii persoane). În 2060

conform **variantei medii** populația rezidentă de 80 de ani și peste va ajunge să reprezinte 35,07% din populația rezidentă vârstnică.

Tabelul nr. 8: Populația vârstnică pe sexe (65 ani și peste), înregistrată în anul 2018 și proiectată în anul 2060, în varianta pesimistă, medie și optimistă

	Feminin		Masculin	
	2018	2060	2018	2060
Varianta pesimistă	2.116.909	2.373.322	1.433.352	1.782.085
Varianta medie	2.116.909	2.379.171	1.433.352	1.711.389
Varianta optimistă	2.116.909	2.747.603	1.433.352	2.010.181

Sursa: prelucrare CNPV după baza tempo INS (valorile la nivelul anului 2018) și datele din anexele lucrării INS „Proiectarea populației în profil teritorial la orizontul anului 2060” (valorile variantelor prognozate pentru anului 2060)

Dacă analizăm populația vârstnică pe sexe, în **varianta medie** de proiectare, putem observa că populația masculină ar crește în anul 2060 cu 7,06% față de anul 2018, iar populația feminină ar înregistra o creștere aproape dublă (14,06%).

De fapt, în toate trei variantele de proiectare, atât numărul persoanelor vârstnice de sex masculin, cât și cele de sex feminin, vor înregistra creșteri față de anul 2018. Toate aceste prognoze demografice, efectuate atât la nivelul ONU, Eurostat, dar și într-o serie de studii ale INS, arată o reală catastrofă demografică în România, având drept rezultat scăderea populației până în anul 2060. Astfel:

- divizia de populație a Organizației Națiunilor Unite afirma că până în anul 2060 populația totală a României va ajunge la 15,3 milioane de locuitori;
- Eurostat, în varianta de bază, preconizează că populația României va scădea până la aproape 13,8 milioane în anul 2060;
- INS, conform variantei medii, este mai optimist afirmă că în anul 2060 vom fi în jur de 15,7 milioane de români.

Astfel, dacă situația este cel puțin îngrijorătoare în prezent, previziunile organizațiilor locale și internaționale privind viitorul demografic al României sunt sumbre. Cel mai pesimist scenariu este cel prezentat de către Eurostat, în timp ce proiecțiile făcute de către INS și ONU au valori mai optimiste, ambele instituții de cercetare considerând că în anul 2060 vom fi circa 15 milioane de români.

Luând în considerare scăderea populația României cu proporția mare și în creștere a persoanelor vârstnice putem ajunge la o concluzie care de câțiva ani a

devenit deja mai mult decât evidentă: tranziția accentuată către o structură de populație mult mai îmbătrânită.

Ponderea persoanelor în vârstă din totalul populației va crește semnificativ în deceniile următoare, prin urmare ponderea populației în vârstă de muncă va fi în scădere, în timp ce numărul relativ al pensionarilor în creștere.

Acest lucru va conduce, la rândul său, la creșterea sarcinii suportate de persoanele în vârstă de muncă în ceea ce privește acoperirea cheltuielilor sociale necesare pentru populația îmbătrânită pentru o serie de servicii asociate acesteia. Prin urmare numărul românilor și, implicit, numărul de români care pot să muncească, se va reduce treptat. În lipsa unor măsuri adecvate, care să fie implementate cât mai curând posibil, pe termen lung nu ne putem aștepta la o îmbunătățire a situației, ci, dimpotrivă, la o înrăutățire treptată, care se va accentua probabil către sfârșitul anilor 2030, care, conform prognozelor evolutive ale populației, va urma o pantă descendentă și în următorii ani.

Evoluția sistemului de pensii românesc

Perspectiva creșterii numărului beneficiarilor de pensii și a duratei medii de acordare a pensiei, asociată cu tranziția demografică au făcut din organizarea și funcționarea sistemelor de pensii o provocare pentru majoritatea statelor membre ale Uniunii Europene, inclusiv pentru cele mai dezvoltate din punct de vedere economic și cu tradiție îndelungată a sistemelor de protecție socială. România, alături de celelalte state membre ale UE, continuă șirul de reforme ale sistemului de pensii în contextul provocărilor generate de creșterea speranței de viață, scăderea ratei natalității și nivelului ridicat al migrației, în special în rândul populației active.

În capitolele anterioare am considerat necesară prezentarea evoluțiilor demografice prognozate de instituțiile competente precum ONU, Eurostat și INS, punctând locul ocupat de România în ansamblul unitar al Uniunii Europene, dar și la nivel mondial. În continuare vom face o prezentare succintă a evoluției sistemului de pensii din România după anul 1990 până în prezent.

3.1. Sistemul de pensii românesc înainte de 1989

România are o tradiție îndelungată în ceea ce privește asigurările sociale, acestea fiind introduse într-un regim modern, încă de la începutul secolului 20. Din acest punct de vedere ne putem compara cu statele occidentale dezvoltate, fiind printre primele 4 țări europene care au introdus la vremea respectivă un sistem asiguratoriu obligatoriu.

În 1918, funcționau deja în România trei legi de asigurări: una românească Legea Nenițescu din 1912 în vechiul regat, o lege maghiară în Transilvania și una austriacă în Bucovina.¹¹

Legea Nenițescu introduce pentru prima oară în România principiul asiguratoriu obligatoriu pentru accidente, boală, maternitate, limită de vârstă, invaliditate pentru salariații corporațiilor. Contribuțiile pentru pensia de limită de

¹¹ Ioan Mărginean, *Politica Socială și sistemul de protecție socială în România*, Editura Expert, București, 2000.

vârstă erau plătite în părți egale de către muncitor, patron și stat. Limita de vârstă era de 65 de ani iar perioada minimă de cotizare de 23 de ani.

Unificarea sistemului a avut loc în 1933, prin legea Ioanițescu. Conducerea sistemului de asigurări revine statului și patronilor; printre elementele negative ale legii sunt însă neincluderea în sistem a agricultorilor și neincluderea printre beneficiii a pensiei de limită de vârstă și a ajutorului de șomaj.

În 1938 pensia de limită de vârstă este însă reintrodusă. Astfel, în deceniul patru al secolului 20 se poate aprecia că populația activă din urban în România era acoperită prin asigurări sociale într-un grad ridicat.¹²

Sistemul de asigurări de stat deținut de România din perioada postbelică până în prezent este unul de tip PAYG (pay as you go), cheltuielile pentru pensiile curente fiind acoperite de generația activă, urmând ca și ei să fie susținuți la rândul lor de generațiile viitoare.

Odată cu venirea regimului comunist, toate fondurile publice sau private au fost incluse în bugetul de stat prin legea nr. 10 /1949. Asigurările sociale, după 1949, încep să constituie pilonul de bază al protecției sociale în România, alocațiile de șomaj și cele de asistență socială fiind nerecunoscute. În aceste condiții, fondului îi este alocată o pondere ridicată din cheltuielile pentru protecție socială, cheltuielile fondului fiind centrate în special pe furnizarea de pensii (de limită de vârstă, invaliditate, urmaș); sunt acordate însă și alte beneficii (în caz de boală, deces, maternitate). Se poate spune că România își construiește în perioada 1949-'89 un sistem modern de asigurări sociale, cu o acoperire ridicată a salariaților și beneficii variate, un punct pozitiv al moștenirii în momentul 1989.

Prin legea din 1949, cuantumul pensiei de limită de vârstă este de 50-80% din salariu. În 1954 sunt introduse avantaje de pensionare anticipată și creșterea indemnizației pentru cei din grupele de muncă periculoasă. Baza de calcul folosită este câștigul mediu brut lunar din ultimele 12 luni, plafonat la o anumită sumă. Contribuțiile sunt plătite de către angajatori.

În 1959, în lege sunt incluse casnicele și muncitorii agricoli, care pot contribui acum la sistem. Obligativitatea încadrării în muncă înainte de '89 dar și obligativitatea cotizării angajatorului au dus la o acoperire într-o proporție foarte ridicată a populației cu asigurări sociale. Rata de angajare înaltă și astfel rata mare de colectare a contribuțiilor a făcut ca sistemul să funcționeze fără dezechilibre financiare. Protecția

¹² Ioan Mărginean, în Cătălin Zamfir-coord., Politici Sociale în România, Editura Expert, București, 1999.

socială era oferită în exclusivitate salariaților și celor asimilați lor. Din cauza cheltuielilor ridicate, fondul a necesitat o reechilibrare, în perioada 1968-72, aceasta realizându-se prin diminuarea cuantumului pensiei.¹³

Prin legea din 1977 se realizează câteva modificări de fond: se crește vechimea necesară, cu 5 ani ajungându-se la 25 de ani pentru femei și 30 pentru bărbați; scad sever beneficiile pentru pensiile de invaliditate; se introduce pensia pentru membrii CAP-urilor și țăranii individuali necooperativizați.

Unul din neajunsurile legii este faptul că agricultorii sunt dezavantajați în mod serios față de muncitori atât în ceea ce privește vârsta de pensionare și anii de vechime (muncitorii au o limită de vârstă mai scăzută față de ceilalți, membrilor CAP li se calculează vechimea în muncă pe baza numărului de norme și nu a anilor de angajare) cât și în ceea ce privește beneficiile primite, mai reduse. Apar de asemenea sisteme separate de asigurări pentru cooperativele meșteșugărești, culte, avocați, uniunile de creație, militarii și angajații poliției.¹⁴

Contribuțiile la sistem sunt după 1977 de 14,0% din fondul de salarii al angajatorului, salariații contribuind doar cu 2,0% la fondul pentru pensia suplimentară (între 1986-1999 crește la 3%). Fondul de asigurări pentru agricultori este finanțat prin contribuțiile cooperativelor agricole (8,0% din valoarea producției globale); vârsta de pensionare în agricultura este de 65 de ani pentru bărbați și 60 pentru femei¹⁵. Condițiile de eligibilitate pentru agricultori au suferit modificări după '89, însă beneficiile acestora s-au păstrat în continuare la un nivel foarte redus.

Pentru pensie integrală, vârsta de pensionare legală era de 57 (55 la cerere) pentru femei și 62 (60 la cerere) pentru bărbați, vechimea în muncă necesară fiind de 25 de ani la femei și de 30 de ani la bărbați. Aceste criterii de eligibilitate s-au păstrat din 1977 până la noua lege din 2000. Pentru condiții grele de muncă se acordau sporuri de vechime și reducerea vârstei de pensionare (drepturi care se păstrează și în prezent).

Beneficiile de pensii în perioada comunistă se situau la un nivel comparabil cu veniturile salariaților, excepție făcând pensiile agricultorilor, foarte reduse. În anul 1989 marea majoritate a populației era acoperită de sistemul de pensii, acesta

¹⁴ Ioan Mărginean, în Cătălin Zamfir-coord., *Politici Sociale în România*, Editura Expert, București, 1999.

¹⁵ Constantin Tufan, *Forme de asigurări sociale în România*, Casa de Editură și Presă „Șansa” SRL, București, 1997.

funcționând fără probleme financiare majore, în condițiile unei rate de dependență a pensionarilor de populația activă scăzută încă.

3.2. Evoluția sistemului de pensii din România după 1990

Sistemul de pensii din România, moștenit de la sistemul socialist, a fost un sistem atipic, comparativ cu vasta majoritate a sistemelor de pensii din Europa. El nu s-a referit numai la pensii, ci a integrat multe tipuri de prestații pe termen scurt, cum ar fi: maternitatea, concediile medicale, concediile de creștere și îngrijire a copilului, ajutorul de deces, etc. Mai mult, până în anul 1991, bugetul de asigurări sociale reprezenta un capitol al bugetului de stat.

Necesitatea reformării acestui sistem a făcut ca, mult mai greu și întârziat față de majoritatea țărilor din zonă, în perioada 1990-2011, să se realizeze patru etape de reformă a sistemului de pensii, cele mai importante fiind etapa a doua (2001-2005), când a intrat în vigoare Legea nr. 19/2000 privind sistemul de pensii publice, și etapa a treia (2005-2010) în care s-a implementat legislația privind cadrul multipilon de pensii, în mod special prin intrarea în vigoare a fondurilor de pensii administrate privat (Pilonul II) și a pensiilor facultative administrate privat (Pilonul III).

Conform lui M. Șeitan, M. Arteni și A. Nedu¹⁶ se pot identifica patru perioade de evoluție a sistemului de pensii, în anii de după 1990.

3.2.1. Etapa I de reformă — 1990-2000

Această etapă nu poate fi considerată ca o reformă cuprinzătoare a sistemului, având în vedere atât urgența, cât și nivelul de cunoaștere a celor ce trebuiau să o realizeze. De aceea au fost luate o serie de măsuri legislative, dintre care unele au fost pozitive pentru sustenabilitatea financiară a sistemului, altele au constituit mai mult măsuri populiste, de sprijin a unor categorii de populație sau de evitare a unor mișcări populare.

Între măsurile pozitive se pot menționa:

- separarea bugetului de asigurări sociale de bugetul de stat, în anul 1991;
- introducerea unor contribuții diferențiate în funcție de grupa de muncă (în România existau trei grupe de muncă. Primele două dădeau posibilitatea ieșirii anticipate la pensie cu până la zece ani (grupa I), respectiv cu până la cinci ani

¹⁶ Mihai Șeitan, *Evoluția demografică pe termen lung și sustenabilitatea sistemului de pensii*, Editura Economică, București, 2012.

(grupa II). Anterior, contribuția de asigurări sociale era aceeași, indiferent de grupa de muncă, deși salariatul beneficia de o reducere substanțială a perioadei de contribuție, implicit de o perioadă mai lungă de beneficiu, comparativ cu persoanele, care lucrau în condiții de muncă considerate normale.

Celelalte măsuri luate au realizat un echilibru, mai mult social decât financiar, dar au creat bazele dezechilibrelor ulterioare ale sistemului de pensii. Între acestea, putem aminti:

- ieșirea anticipată la pensie a celor care îndeplineau condițiile de stagiul de cotizare cu până la cinci ani înaintea împlinirii vârstelor standard de pensionare (55 de ani pentru femei și 60 de ani pentru bărbați). Ca urmare, în numai patru luni ale anului 1990 au ieșit la pensie peste 400.000 de persoane, realizându-se astfel primul dezechilibru important al ratei de dependență a sistemului de pensii;
- la puternica presiune a sindicatelor s-a revizuit legislația privind grupele de muncă, care a devenit mult mai permisivă. Astfel, în anul 1996, numărul persoanelor active încadrate în grupele I și II de muncă s-a ridicat la circa trei milioane, față de circa 300.000 de astfel de persoane înainte de 1990. Urmarea a fost faptul că, anual, peste numărul normal, demografic, de noi ieșiți la pensie, ieșeau la pensie anticipat, în plus, între 150.000 și 200.000 de persoane;
- introducerea în 1991 a noii legislații a șomajului și frica multora în fața acestei posibilități, pe fondul unei permisivități largi (în urma unor "plăți pe sub masă") au făcut ca numărul pensionarilor de invaliditate, în special a celor de gradele II și III să crească spectaculos;
- între 1990 și 2000 s-a înregistrat o creștere masivă a numărului de pensionari (cu o vârstă medie de sub 55 de ani) pe fondul scăderii puternice a numărului de contribuabili);
- singura soluție la îndemâna guvernului (în lipsa unei reforme rapide și coerente) a constituit-o creșterea substanțială a contribuției de asigurări sociale (de la 14% în 1990 la 35% în 2002).

Concluzionând, rezultatele aplicării măsurilor de reformă a pensiilor din anii 1990 se pot rezuma la:

- dublarea numărului total de pensionari și reducerea numărului de contribuabili la aproape jumătate;
- creșterea contribuțiilor pentru pensii de la 14,0% în 1990 la peste 30,0% în 2000;

- erodarea semnificativă a raportului pensie /salariu, precum și a puterii reale de cumpărare a pensiilor.

3.2.2. Etapa a II-a de reformă — 2001-2005

În aceste condiții, ca în majoritatea țărilor din Europa și din lume, și în România au început, încă din 1996, demersurile de concepere și implementare a unei reforme complexe și cuprinzătoare a pensiilor, care să conducă la echilibrarea și consolidarea sistemului public de pensii.

Ca urmare, în anul 2001 a intrat în vigoare Legea nr. 19/2000 privind sistemul public de pensii și alte drepturi de asigurări sociale, care a prevăzut în principal:

- creșterea vârstei standard de pensionare de la 57 la 60 de ani pentru femei și de la 62 la 65 de ani pentru bărbați, gradual, până în anul 2014;
- introducerea unei noi metodologii de calcul al pensiilor, care să asigure o legătură strânsă între contribuții și nivelul beneficiilor, bazată pe un sistem de puncte, care lua în considerare veniturile realizate de-a lungul carierei;
- creșterea perioadei minime de contribuție pentru ambele sexe de la 10 la 15 ani, gradual, până în anul 2014;
- acordarea de puncte suplimentare, în vederea stimulării participării la piața muncii, chiar și după îndeplinirea condițiilor cumulative de pensionare.

Nici aplicarea acestor prevederi nu a condus la o creștere semnificativă a sustenabilității financiare a sistemului de pensii publice, dar a creat echitate în ceea ce privește beneficiile sistemului calculate în funcție de contribuții și a permis crearea unor baze de date a beneficiarilor și contribuabililor la sistemul de pensii.

3.2.3. Etapa a III-a de reformă — 2005-2010

Începând cu anul 2005 a fost realizată a III- a etapă de reformă a pensiilor care a constat:

- finalizarea și implementarea legislației privind cadrul multi-pilon de pensii, în mod special crearea Comisiei de Supraveghere a Sistemului de Pensii Private (CSSPP), implementarea pilonului II, reprezentând fondurile de pensii administrate privat și a pilonului III privind pensiile facultative administrate privat;
- consolidarea primului pilon, reprezentat de sistemul pensiilor publice. Un element cheie al acestei consolidări a fost eliminarea prestațiilor non-contributive din sfera de cuprindere a pensiilor publice, cum ar fi: plata pensiilor

agricultorilor a fost transferată la bugetul de stat începând cu anul 2005; plata indemnizațiilor de creștere și îngrijire a copiilor sub doi ani și plata concediilor medicale au fost transferate bugetului de stat, respectiv bugetului asigurărilor de sănătate, începând cu anul 2006;

- recalcularea tuturor pensiilor aflate în plată la data intrării în vigoare a Legii nr. 19/2000 (circa 4,5 milioane de pensii) în sistemul de puncte prevăzut de noua lege;
- introducerea pensiei sociale minime garantate, finanțată în întregime de la bugetul de stat. Pensia socială este plătită la circa 645.000 de persoane și se așteaptă ca acest număr să crească în anii următori. Începând cu iunie 2010 termenul „pensie socială minimă garantată” a fost înlocuit cu „indemnizație socială pentru pensionari”.

Prin realizarea acestei etape, sistemul de pensii din România se bazează acum pe trei piloni, trei surse de alimentare a prestațiilor privind pensiile, trei moduri diferite de administrare a fondurilor, o diversificare mult mai mare care poate asigura, pe termen mediu și lung, sustenabilitatea financiară a pensiilor și realizarea unui venit decent la vârsta pensionării.

3.2.3. Etapa a IV-a de reformă — 2010-2011

Analizele efectuate în anii 2008 și 2009 asupra posibilității de susținere financiară a sistemului public de pensii din România, în corelație cu efectele crizei economice și a evoluției demografice au scos în evidență că:

- numărul de contribuabili la sistemul public de pensii scade în continuare, rata de scădere în perioada 2010-2060 fiind estimată la peste 16,0% (5,65 milioane de contribuabili în 2009).
- numărul de pensionari în sistemul public crește în continuare, rata de creștere estimate pentru intervalul 2010-2060 fiind de peste 15,0% — peste 6,7 milioane de pensionari în 2050, respectiv peste 6,4 milioane de pensionari în 2060;
- deficitul bugetului asigurărilor sociale de stat se va accentua. Conform unor estimări ale Băncii Mondiale (noiembrie 2009), în urma consultărilor privind măsurile de reformă ale legii pensiilor din România, se evidențiază că la nivelul anului 2050, deficitul creat de cheltuielile cu pensiile, prin păstrarea sistemului actual, poate merge spre circa 12,0% din PIB; nivelul mediu al beneficiilor din sistemul public de pensii se va reduce cu circa 59,0% (pilonul 1), pentru a

menține sustenabil sistemul de pensii din punct de vedere fiscal (dacă vârsta de pensionare și structura actuală a sistemului nu se modifică);

- rata medie netă de înlocuire, se va reduce de la 48,9% în sistemul public guvernat de legislația de până în 2010, la 23,0% la nivelul anului 2050, dacă se optează pentru reducerea beneficiilor, în scopul menținerii echilibrului financiar al sistemului public de bază de pensii;
- va fi necesară creșterea vârstei de pensionare la niveluri dramatice — 70 de ani, pentru ca sistemul de pensii să devină sustenabil din punct de vedere fiscal (fără a fi nevoie de transferuri de la bugetul de stat, toți ceilalți parametri ai sistemului public de pensii fiind păstrați neschimbați).

Pentru evitarea unor evoluții negative ale sistemului de pensii publice și pentru realizarea sustenabilității acestuia a intrat în vigoare Legea nr. 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice, care, în principal, prevede:

- a) creșterea vârstelor standard de pensionare pentru bărbați și femei;
- b) creșterea vârstelor de pensionare pentru personalul din domeniul apărării naționale, ordinii publice și siguranței naționale;
- c) reevaluarea vârstelor standard de pensionare pentru persoanele ce vor fi integrate în sistemul unitar de pensii din magistratură, diplomație, pentru personalul auxiliar din instanțele de judecată, funcționari publici parlamentari etc.;
- d) integrarea persoanelor aparținând sistemelor speciale de pensii în sistemul unitar de pensii publice;
- e) procedura de stabilire a valorii punctului de pensie;
- f) creșterea numărului de contribuabili la sistemul unitar de pensii publice cu cei care realizează venituri din profesii liberale, asociații familiale, manageri etc.;
- g) descurajarea numărului de pensionări anticipate parțiale;
- h) descurajarea pensionărilor de invaliditate abuzive, nejustificate medical;
- i) finanțarea indemnizației de însoțitor pentru pensionarii de invaliditate gradul I din bugetul de stat.

În 31 octombrie 2011, a fost publicată Legea nr. 187/2011 privind înființarea, organizarea și funcționarea Fondului de garantare a drepturilor din sistemul de pensii private, în termen de șase luni de la data intrării în vigoare a acestei legi, administratorii de fonduri și furnizorii de pensii private care dețin autorizație de funcționare sunt obligați la plata primelor contribuții la fond. Fondul are rolul de a garanta drepturile participanților și beneficiarilor la sistemul de pensii private și de a

compensa astfel eventualele pierderi ale acestora, atât în perioada de acumulare a contribuțiilor, cât și după deschiderea dreptului la pensie, provenite din incapacitatea administratorilor sau a furnizorilor de pensii de a onora obligațiile asumate, oricât de mică ar fi probabilitatea apariției unui astfel de scenariu.

3.2.4. Etapa a V-a de reformă — 2011-2018

Având în vedere că datele care au stat la baza elaborării celor patru etape de reformă a pensiilor s-au oprit la nivelul anului 2011, putem adăuga o a cincea etapă de reformă pentru perioada 2011-2019.

În acest interval cele mai importante modificări cu impact asupra sistemului de pensii au constat în:

- integrarea, în aprilie 2013, a Comisiei de Supraveghere a Sistemului de Pensii Private (CSSPP) în Autoritatea de Supraveghere Financiară (ASF);
- aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 79/2017 pentru modificarea și completarea Legii nr. 227/2015 privind Codul fiscal. Astfel începând cu ianuarie 2018 au fost implementate măsuri noi în ceea ce privește cadrul fiscal aferent impozitelor directe și contribuțiilor de asigurări sociale, dintre care cele mai importante au fost:
 - a) transferul de contribuții sociale de la angajator la angajat aplicat de la începutul anului 2018 (care a presupus majorarea cu 20,0% a salariului brut pentru menținerea aceluiași salariu net al angajatului în 2018 față de 2017 și pentru ca angajații să nu fie afectați de transferul poverii fiscale în sarcina lor);
 - b) reducerea numărului de contribuții sociale și trecerea acestora de la angajatori la angajați, aceasta constând în faptul că din cele 9 contribuții plătite de salariat și angajator vor rămâne doar 3:
 - contribuția pentru pensie (CAS) – plătită pentru salariat,
 - contribuția pentru sănătate (CASS) – plătită pentru salariat,
 - contribuția asigurătoare pentru muncă – suportată de angajator.
 - c) modificarea procentului de plată transferat către Pilonul II de pensii de la 5,1% la 3,75%. Nu putem discuta de o scădere a acestui procent deoarece dacă luăm în considerare valoare nominală constatăm că este aceeași sumă, având în vedere că a crescut baza de impozitare și că salariul pe brut a crescut cu 20,0%;
- creșterea progresivă a salariului minim pe economie de la 670 de lei (1 ianuarie 2011) până la 1.450 de lei (ianuarie 2017). După transferul contribuțiilor sociale din

sarcina angajatorului la angajat s-a mărit și salariul minim pe economie la 1.900 lei.

- creșterea punctului de pensie în iulie 2018 la valoarea de 1.100 lei , după ce în perioada octombrie 2009 - ianuarie 2012 a stagnat la valoarea de 732,8 lei;
- creșterea indemnizației sociale pentru pensionari la 640 de lei începând cu luna iulie 2018;
- pensia medie în sistemul public de pensii a avut un trend ascendent, de la 748 lei la nivelul anului 2011, până la 1.180 lei în decembrie 2018 (ceea ce reprezintă o majorare cu 3,7%);
- numărul mediu de pensionari a scăzut de la 4.745 mii în 2011 la 4.690 decembrie 2018, fapt explicat prin reducerea numărului de veterani și urmași ai veteranilor de război;
- promulgarea OUG nr. 114/2018, conform căreia participanții la fondul de pensii privat (Pilonul II) au dreptul de a transfera contribuția de 3,75% la sistemul public de pensii (numit și Pilonul I sau Pensia de Stat), după minimum 5 ani de la aderare (voluntară sau prin repartizare aleatorie). Activul net acumulat până la momentul solicitării de transfer va rămâne în contul personal al participantului deschis la Fondul de pensii administrat privat și se va investi până la deschiderea dreptului la pensia privată. După transferul contribuției la sistemul public de pensii, procentul de 3,75% din venitul salarial brut, care în prezent se direcționează către Pilonul II, în conturile individuale ale clienților participanți, va rămâne în sistemul public de pensii, pentru plata pensiilor actuale. Cu alte cuvinte, contribuția clienților participanți la Pilonul I de pensie va crește de la 21,25% la 25,00% și prin urmare punctajul calculat pentru pensia din pilonul I va fi ajustat proporțional.
- în luna august 2018 a fost pus în dezbatere publică pe site-ul oficial al Ministerului Muncii și Justiției Sociale un proiect pentru o nouă lege a pensiilor;
- tot în luna august a fost adoptată și Legea nr. 221/2018 (în baza căreia se recalculează pensiile celor care au beneficiat de grupe de muncă), care a intrat în vigoare în octombrie 2018. Prioritari la recalcularea pensiilor au fost cei în vârstă de peste 70 de ani și cei care au împlinit recent vârsta de pensionare.

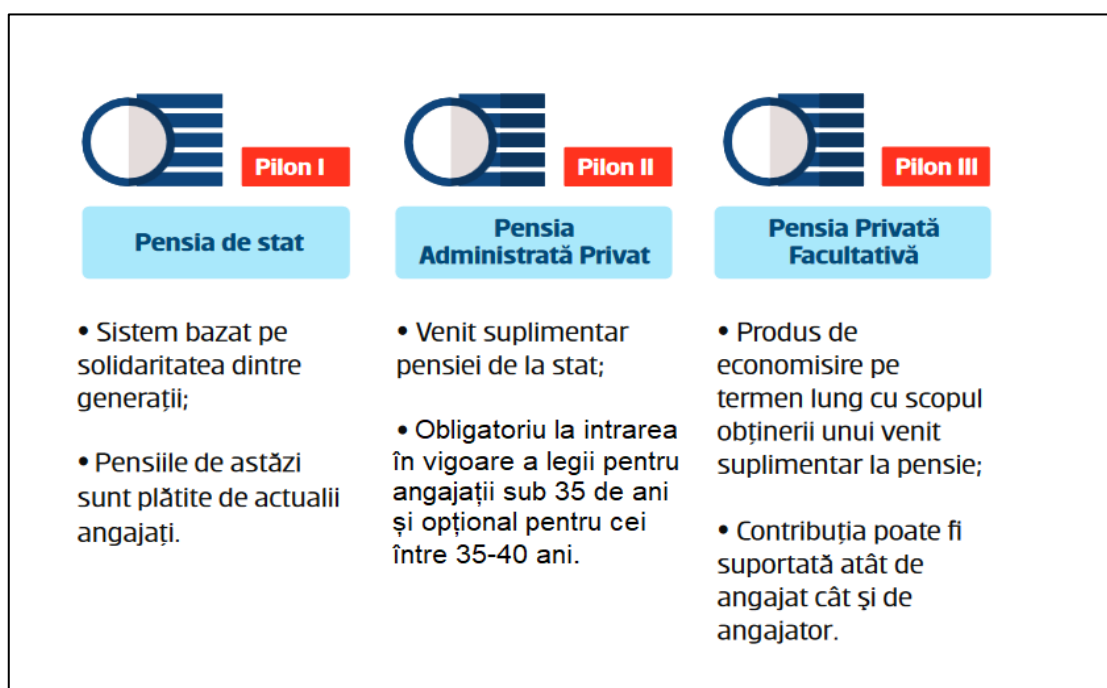
3.3. Caracteristici ale sistemului românesc actual de pensii

Primul pas ca să înțelegem cum se plătesc pensiile de stat și ce alternative există ca să ne suplimentăm veniturile pentru un trai decent la pensionare este să urmărim tendințele socio-demografice și să ne uităm la modul în care este construit

sistemul de pensii în România. Este bine să știm clar cum funcționează acest sistem, care se bazează pe solidaritatea dintre generații: cu banii pe care i-au cotizat părinții noștri pentru pensie s-a plătit pensia bunicilor. Acum, pensia părinților se plătește de noi, cu banii pe care-i cotizăm lunar către asigurările sociale, iar pensia noastră va fi plătită de copiii noștri, viitorii angajați.

În prezent sistemul de pensii din România se bazează pe trei "piloni", după cum se poate observa și din figura de mai jos.

Figura nr. 15: Caracteristici ale celor trei piloni din sistemul public pensii din România

Sursa: Ghidul pensiilor, un proiect susținute de BCR Pensii.

Ne împuținăm și îmbătrânim ca nație. Conform prognozelor făcute de către Uniunea Europeană, în următorii 50 de ani va scădea numărul celor care cotizează la fondul pensiilor de stat și vor fi tot mai mulți cei care vor trebui să se alimenteze din el. Ce înseamnă aceasta? Înseamnă că statului îi va fi din ce în ce mai greu să ne plătească aceste pensii.

Sistemul de pensii din România este un sistem de tipul "pay as you go", respectiv, contribuțiile încasate de la persoanele active se transformă imediat în indemnizații pentru pensionari. În prezent, în România, pensionarii sunt plătiți din contribuția salariaților actuali.

Pilonul I

Contrar a ceea ce cred mulți, pensiile de astăzi sunt plătite de actualii angajați, din cotizația la asigurările sociale care li se oprește din salariu. Statul nu a păstrat

cotizația actualilor pensionari de pe vremea când erau angajați într-un cont distinct, ca să le dea banii înapoi peste ani, eșalonat, sub formă de pensie. Nu așa funcționează. Cu banii din cotizația de pe vremea când erau angajați statul a plătit pensiile de atunci, iar pensiile de acum se plătesc din banii cotizați de actualii angajați. Acesta este principiul pe care este construit sistemul public de pensii, așa-numita „pensie de stat” sau Pilonul I. Se numește principiul solidarității între generații („Pay as you go”).

Principala caracteristică a acestui sistem este aceea că depinde mult de raportul dintre numărul de cotizanți și numărul de beneficiari. Mai exact, câți oameni plătesc în contul celor care primesc banii. În România, dar nu numai, primii se împuținează, în vreme ce ultimii se înmulțesc.

Începând cu anul 2007, reforma sistemului de pensii din România a adăugat două noi surse de pensie: Pilonul II (pensia administrată privat) și Pilonul III (pensia facultativă). Ambele au fost create cu scopul obținerii de venituri suplimentare la vârsta pensionării.

Pilonul II

Pilonul II este sistemul de pensii administrat privat, cu contribuții obligatorii pentru persoanele de până în 35 ani și opționale pentru persoanele cu vârsta cuprinsă între 35 și 45 de ani la data intrării în vigoare a cadrului legislativ aferent (2008). Din contribuția obligatorie la fondul de pensii de stat, o parte merge într-un cont separat, pe numele angajatului, este investită și se întoarce ulterior către contributorul devenit pensionar, la îndeplinirea condițiilor de plată a activului net acumulat.

Este important de știut că această contribuție pentru Pilonul II se scade din cea pentru Pilonul I, astfel că totalul cotizației obligatorii pentru pensie nu se modifică, iar angajatul este informat permanent asupra contribuției la Pilonul II putând consulta oricând contul său.

Din decembrie 2018, prin OUG nr.114/2018, o persoană participantă la un fond de pensii poate opta, pe bază de cerere individuală, dar nu mai devreme de 5 ani de participare la respectivul fond, să se transfere la sistemul public de pensii. Fondurile deținute până la data transferului rămân în contul personal al participantului până la deschiderea dreptului la pensia privată.

Pilonul III

Dacă Pilonii I și II au o componentă obligatorie și se bazează pe contribuții care nu vin direct din buzunarul beneficiarului, Pilonul III este exact invers: o pensie

facultativă la care se contribuie direct și care vine să completeze veniturile din pensia publică și pensia administrată privat.

Pilonul III este sistemul de pensii facultative, administrate de companii private, sistem bazat pe conturi individuale și aderare facultativă.

Participarea la un fond de pensii facultative presupune o cotizație lunară cuprinsă între o sumă minimă (stabilită de fiecare fond de pensii facultative în parte) și maximum 15,0% din venitul beneficiarului salarial brut, timp de cel puțin 90 de luni (nu neapărat consecutive). Spre deosebire de pensia publică, cea facultativă poate fi încasată începând cu vârsta de 60 de ani.

*
* *

Conform datelor publicate de către Institutul Național de Statistică (INS) în primul trimestru al anului 2019 numărul mediu de pensionari a fost de 5.180 mii persoane, în scădere cu 17 mii persoane față de trimestrul precedent; iar numărul mediu de pensionari de asigurări sociale de stat a fost de 4.680 mii persoane, în scădere cu 8 mii persoane față de trimestrul precedent. Comparativ cu trimestrul I al anului precedent numărul mediu de pensionari a scăzut cu 43 mii persoane, iar cel al categoriei aparținând asigurărilor sociale de stat a scăzut cu 6 mii persoane.

Pensia medie lunară (determinată luând în calcul sumele pentru pensiile tuturor categoriilor de pensionari - de asigurări sociale, invaliditate, urmaș etc. - plătite de casele de pensii) a fost de 1.227 lei, în creștere cu 0,3% față de trimestrul precedent. Pensia medie lunară și pensia medie de asigurări sociale de stat au crescut comparativ cu același trimestru al anului precedent, cu 9,4% și respectiv cu 10,2%.

Pensia medie de asigurări sociale de stat a fost de 1.181 lei, iar raportul dintre pensia medie nominală netă de asigurări sociale de stat pentru limită de vârstă cu stagiu complet de cotizare (fără impozit și contribuția de asigurări sociale de sănătate) și câștigul salarial mediu net a fost de 47,8% (comparativ cu 50,7% în trimestrul precedent).

Indicele pensiei medii reale față de trimestrul precedent, calculat ca raport între indicele pensiei nominale pentru calculul pensiei reale și indicele prețurilor de consum a fost de 98,6%.

Tabelul nr. 9 : Numărul mediu al pensionarilor și pensia medie lunară

	Numărul mediu - mii persoane -		Pensia medie - lei lunar -	
	Trim. I 2018	Trim. II 2019	Trim. I 2018	Trim. II 2019
TOTAL	5.223	5.180	1.122	1.227
<i>din care, după nivelul de pensionare:</i>				
Asigurări sociale	5.220	5.178	1.122	1.227
din care, de asigurări sociale de stat	4.686	4.680	1.072	1.181
<i>din care, asigurări sociale după categorii de pensii:</i>				
a) Limită de vârstă	3.991	3.995	1.266	1.380
b) Pensie anticipată	22	21	1.280	1.427
c) Pensie anticipată parțial	86	92	924	1.110
d) Invaliditate	565	526	623	652
e) Urmaș	556	544	620	677

Sursa: Comunicatul de presă INS, nr. 149 din 13 iunie 2019

Pensionarii de asigurări sociale dețin ponderea majoritară (99,9%) în numărul total de pensionari. Pensionarii de asigurări sociale de stat reprezintă 90,4% în totalul celor de asigurări sociale. Pe categorii de pensii, numărul pensionarilor pentru limită de vârstă a fost preponderent (77,2%) în cadrul pensionarilor de asigurări sociale. Pensionarii cuprinși în categoriile de pensii anticipată și anticipată parțial au reprezentat 2,2%.

Raportul pe total dintre numărul mediu de pensionari de asigurări sociale de stat și cel al salariaților a fost de 9 la 10; acest raport prezintă variații semnificative în profil teritorial, de la numai 5 pensionari la 10 salariați în Municipiul București, la 16 pensionari la 10 salariați în județul Teleorman, 15 la 10 în Giurgiu și 14 la 10 în Botoșani, Călărași și Vaslui.

Pensia medie de asigurări sociale de stat a variat cu discrepanțe semnificative în profil teritorial, ecartul dintre valoarea minimă și cea maximă fiind de 558 de lei (946 lei în județul Botoșani, 954 lei în Giurgiu, 973 lei în Vrancea față de 1.504 lei în Municipiul București, 1.499 lei în Hunedoara și 1.408 lei în județul Brașov). Numărul total al beneficiarilor prevederilor OUG nr. 6/2009 privind instituirea pensiei sociale minim garantate (în prezent - indemnizație socială), în trimestrul I 2019, a fost de 1.061,2 mii persoane, din care:

- 872,8 mii persoane din sistemul asigurărilor sociale de stat, reprezentând 18,6% din totalul pensionarilor din această categorie;
- 185,7 mii persoane din rândul pensionarilor proveniți din fostul sistem pentru agricultori, reprezentând 59,4% din totalul acestora;
- 2,7 mii persoane din sistemul militar, reprezentând 1,5% din totalul acestei categorii.

În acest context a devenit absolut necesară reforma pensiilor, iar partidul aflat la guvernare a inițiat un astfel de demers prin realizarea unei noi legi a pensiilor. Până în prezent s-a dovedit a fi un proces destul de anevoios, care a întâmpinat multe critici și piedici, proiectul a trecut de două ori prin Parlament, după ce la prima adoptare au fost găsite câteva probleme de constituționalitate. În cele din urmă, la aproape un an de când a fost pusă în dezbatere publică, a fost adoptată de către plenul camerei deputaților în 26 iunie a.c.

Proiectul noii legi a pensiilor de stat a fost promulgat pe 8 iulie a.c., prin decret prezidențial, de către președintele României Klaus Werner Iohannis, iar în Monitorul Oficial nr. 563 din 9 iulie 2019 a fost publicată Legea nr. 127/2019 privind sistemul public de pensii, urmând să intre în vigoare la 1 septembrie 2021.

Asta înseamnă că, din septembrie 2021, condițiile actuale în care salariații se pensionează vor fi modificate și din acel moment actuala lege a pensiilor publice va urma să fie abrogată.

Acest act normativ schimbă condițiile de calcul a pensiilor din anul 2021, de acordare a pensiei minime sau de reducere a vârstei de pensionare. Proiectul de lege precizează că nicio pensie în plată nu va scădea (în cazurile în care în urma recalculării conform noilor condiții ar rezulta o sumă mai mică decât cea aflată deja în plată, atunci se va menține suma în plată, dar nu se va mai beneficia de indexări până când pensia în plată va ajunge la nivelul dat de cea calculată conform legii).

Potrivit expunerii de motive a documentului, proiectul va avea un impact bugetar de 8,4 miliarde de lei în acest an, un impact de 24,8 miliarde de lei în 2020, de 58,1 miliarde de lei în 2021, iar în 2022, ar urma să aibă un impact de 81,1 miliarde de lei.

Viitorul cadru legislativ al pensiilor publice conține o serie întreagă de schimbări, însă în articolul de față vi le prezentăm doar pe câteva dintre cele mai importante:

- pensiile stabilite înainte de intrarea în vigoare a proiectului noii legi a pensiilor vor fi recalulate. Astfel, există șanse ca unele pensii să crească, însă nicio

pensie nu va scădea, deoarece, în urma recalculării, va fi păstrat cuantumul mai avantajos;

- creșteri etapizate ale punctului de pensie, până în anul 2021, astfel:
 - la data de 1 septembrie 2019 - 1.265 lei;
 - la data de 1 septembrie 2020 - 1.775 lei;
 - la data de 1 septembrie 2021 - 1.875 lei.
- din anul 2022, valoarea punctului de referință se va indexa anual cu rata inflației, la care se adaugă 50,0% din creșterea reală a câștigului salarial mediu brut realizat;
- stagiul minim de cotizare este de 15 ani, atât pentru femei, cât și pentru bărbați, iar stagiul complet de cotizare, care cuprinde și perioadele asimilate, este de 35 de ani, atât pentru femei, cât și pentru bărbați;
- vârsta standard de pensionare este de 65 de ani pentru bărbați și 63 de ani pentru femei. Atingerea acestei vârste se realizează prin creșterea vârstelor standard de pensionare, conform eșalonării prevăzute în anexa nr. 5 a Legii;
- se menține contractul de asigurare facultativă, care suferă, totuși, câteva modificări. Astfel, dacă în actuala lege se poate plăti doar pentru cinci ani consecutivi retroactivi, pe viitor, persoana își va putea alege perioade diferite necontributive care să totalizeze 5 ani. Plata se va putea face în rate, dar nu mai târziu de 1 an de la încheierea contractului. În cazul neplății integrale, se va lua în calcul suma parțial achitată;
- se introduc masteratul și doctoratul ca perioade necontributive asimilate stagiului de cotizare;
- rămân tot 4 categorii de pensii, cea de limită de vârstă, cea anticipată, cea de invaliditate și cea de urmaș. Sunt aceleași patru categorii ca și în vechea lege, dar unele au suferit modificări de structură;
- femeile care au realizat stagiul minim de cotizare de 15 ani și au născut 3 copii pe care i-au crescut până la vârsta de 16 ani, beneficiază de reducerea vârstei de pensionare cu 6 ani. Începând cu al 4-lea copil se adaugă câte 1 an în plus, pentru fiecare copil;
- în prezent, avem atât pensie anticipată, cât și pensie anticipată parțială, diferența între ele fiind că a doua se obține cu penalizări la cuantumul pensiei. Noua lege a pensiilor reglementează o singură pensie anticipată - cea care acum este cu penalizări;

- pensia de urmaș se menține și, în plus de actualele prevederi, apare o nouă prestație, și anume ajutorul pentru soțul supraviețuitor, care va primi 25% din pensia soțului decedat. Acest ajutor va putea fi cumulat cu propria pensie;
- o altă măsură se referă la plata retroactivă a contribuțiilor pentru pensii. Dacă în prezent plățile se pot face în urmă pentru cinci ani consecutivi, în viitor se vor putea alege perioade precise din orice an anterior. Totodată, această posibilitate va fi permanentă, nu temporară, cum este acum;
- pensia minimă se calculează raportat la salariul minim brut pe economie din anul respectiv. Persoanele cu vechime de minim 15 ani primesc 45% din salariul minim brut pe țară, iar pentru fiecare an de vechime în plus se adaugă câte 1% din salariul minim brut pe țară. Persoanele cu vechime între 10 ani și 15 ani, aflate la pensie la data intrării în vigoare a legii, primesc 40,0% din salariul minim brut pe țară, iar pentru fiecare an de vechime în plus se adaugă câte 1,0% din salariul minim brut pe țară.
- se valorifică toate drepturile de natură salarială, pentru care s-au plătit contribuții: sporuri, acord global, al 13-lea salariu, ore suplimentare, prime, premii și alte beneficii. Se va acorda o sumă de 10,0% în plus din oficiu, care va putea fi majorat dacă pensionarul va aduce acte doveditoare din care să rezulte o sumă mai mare. Dacă după recalcularea conform adevăraților aduse rezultă o pensie mai mică, atunci se păstrează pensia calculată cu majorarea de 10,0% acordată inițial.

Sperăm că, după intrarea în vigoare Legii nr. 127/2019 privind sistemul public de pensii la 1 septembrie 2021, se vor elimina inechitățile prezente în sistemul de pensii și că prevederile acesteia vor duce la creșterea calității vieții actualilor, dar și viitorilor pensionari. Până la urmă o reformare a sistemului de pensii trebuie să asigure un nivel de trai cel puțin decent generațiilor actuale de pensionari, dar și celor care se vor retrage de pe piața muncii pe viitor, astfel demonstrându-și sustenabilitatea și stabilitatea pe termen lung.

Concluzii și propuneri

Organizarea și finanțarea sistemelor de protecție socială este responsabilitatea fiecăruia dintre statele membre ale Uniunii Europene. Modelul utilizat în fiecare stat membru este, prin urmare, oarecum diferit, în timp ce UE joacă un rol de coordonare pentru a se asigura că persoanele care se deplasează în afara granițelor continuă să primească o protecție adecvată. Acest rol promovează, de asemenea, acțiuni în rândul statelor membre pentru combaterea sărăciei și a excluziunii sociale, precum și de a reforma sistemele de protecție socială pe baza schimburilor de politici și a învățării reciproce. Această politică este cunoscută sub numele de protecție socială și proces de incluziune socială și va juca un rol cu atât mai important cu cât Europa încearcă să devină o economie inteligentă, durabilă și inclusivă. Principala provocare cu care este probabil să se confrunte aceste sisteme de protecție socială în următorii ani este cel al schimbărilor demografice, în special îmbătrânirea populației din Europa.

La nivelul întregii Uniuni Europene participarea vârstnicilor în populația ocupată a scăzut dramatic pe parcursul ultimelor decenii, iar această evoluție este concomitentă cu îmbătrânirea populației, ceea ce face ca sistemul european de asigurări sociale să se confrunte cu o dublă amenințare: pe de o parte pensionarii primesc pensie pe parcursul unei perioade de timp mai îndelungate, iar pe de altă parte există mai puține persoane active pentru fiecare pensionar, care să susțină această povară financiară. Problema centrală la care un sistem de pensii trebuie să răspundă este aceea de a oferi o soluție cu privire la scăderea veniturilor individuale odată cu procesul de îmbătrânire. Consensul este acela că un sistem de pensii adecvat trebuie să răspundă atât nevoii de a proteja pensionarii de sărăcie, cât și de a le permite să-și mențină standardele anterioare de viață.

Problema sistemelor de pensii, privită din prisma situației demografice și financiare deosebit de acute, constituie unul din cele mai actuale subiecte în atenție și pentru care se caută diverse forme de atenuare și reducere a efectelor acestora atât la nivel european, cât și la nivelul țării noastre.

În prezent România se confruntă cu provocări majore în ceea ce privește durabilitatea sistemului public de pensii, atât pe termen scurt, cât și pe termen lung.

Este vorba, pe de o parte, despre problemele de recuperare pe termen scurt, iar, pe de altă parte, despre problemele datorate, între altele, numărului relativ mic de contributori la sistem în raport cu numărul de beneficiari, ratei scăzute de ocupare de în rândul lucrătorilor în vârstă, existenței unei rate ridicate de muncă nedeclarată, resurselor încă insuficiente. În plus efectele crizei demografice cauzată de îmbătrânirea în mod accelerat a populației în contextul natalității scăzute, precum și a fenomenului major al exodului masiv al populației active peste hotare creează o puternică presiune asupra fondului public de pensii, care, de o bună perioadă de timp, nu mai este în stare de unul singur să asigure un nivel de trai decent pentru marea masă a pensionarilor.

Din toate aceste considerente, ineficiența sistemului public de pensii devine tot mai actuală și foarte acută.

Capitolul de față își propune să ofere, prin concluzii și recomandări, posibile dezvoltări ale sistemului de pensii din România, care să corespundă cel mai bine evoluției probabile a populației României la orizontul anului 2060.

Recomandarea unui sistem unic de pensionare este o activitate dificilă. Pensia depinde de politicile sociale ale guvernanților, care pot schimba unele segmente din sistem. Totuși, determinarea celei mai bune căi pentru a structura un sistem de pensii sigur este o provocare serioasă, deoarece acest lucru constituie un subiect ce acoperă aspecte privind politicile guvernamentale, practicile angajatorilor, dar și educația investitorilor individuali.

Subiectul pensionării reprezintă pur și simplu, o problemă prea complexă pentru a ne permite să o ignorăm, iar toate aceste constatări ne-au făcut să reflectăm asupra modului în care putem contribui și noi la schimbarea pozitivă a situației.

Prin urmare, am identificat o serie de principii care vor conduce la sisteme de pensii îmbunătățite ce oferă beneficii adecvate tuturor angajaților, fiind și sustenabile pe termen lung:

- Necesitatea ca la baza oricărei modificări a sistemului de pensionare în România să fie pus principiul trecerii treptate de la sistemul vechi la cel reformat.
- Promovarea principiului îmbătrânirii active (active ageing) și stimularea (și altfel decât prin creșterea punctajului de pensie) persoanelor care au vârstă de pensionare să lucreze. Un sistem de pensii sustenabil încurajează persoanele să muncească mai mult, căci speranța de viață continuă să crească, dar oferă plase de siguranță adecvate pentru cei care nu mai pot munci. De aceea, într-un sistem ideal de pensii, trebuie să existe o tranziție către oportunități de pensionare care

să încorporeze și munca cu normă redusă, pentru a încuraja o viață activă mai lungă. Femeile ar trebui să fie ținta principală a acestor politici de menținere a ocupării.

- Flexibilizarea pieței muncii pentru a le permite femeilor să lucreze și să aibă grijă de copiii mici (stimularea creșterii fertilității) prin încurajarea înființării de locuri de muncă cu fracțiuni de normă.
- Pe termen lung o politică demografică bazată în special pe creșterea natalității va fi necesară pentru a asigura viitorii contributory la sistem.
- Având în vedere problemele întâlnite atât în cazul sistemelor monopilon PAYG cât și a celor bazate în întregime pe fonduri private, cea mai bună soluție de reformă este menținerea unui sistem de tip multipilon care să aibă avantajele ambelor tipuri de sisteme. O abordare de tip multipilon este într-o mai mare măsură capabilă să trateze obiectivele multiple ale unui sistem de pensii față de concentrarea pe un singur pilon. Această abordare este, de asemenea, mai eficace în a răspunde spectrului de riscuri economice, politice și demografice cu care se vor confrunta toate sistemele de pensii din lume în timp. Până la urmă un sistem de pensii diversificat, multipilon, este cel mai bine plasat să răspundă acestor riscuri, prin punerea la dispoziție a mai multor surse de venit pentru a sprijini pensionarii într-o manieră sustenabilă.
- Transformarea administrării private în publică a pilonului II de pensii, însă fără a se pierde caracterul său bazat pe acumulare de fonduri. Întrucât sistemele publice de pensii au devenit neviabile guvernele au căutat să transfere povara asigurării pensiilor către sistemele de pensii bazate pe acumulare de fonduri. Aceste sisteme de pensii sunt administrate, cel mai adesea, în sectorul privat, însă există țări în care sunt administrate în sectorul public (cazul Suediei, de exemplu).
- Este necesară realizarea unei baze de date completă și informatizată privind toți pensionarii din România și beneficiile acumulate de către aceștia. O astfel de evidență va elimina o parte din fraude întrucât va fi corelată cu alte informații electronice și va permite verificări, analize statistice, etc. Evident, accesul la informațiile din baza de date ar trebui să fie restricționat, pe nivele, astfel încât să se asigure protejarea informațiilor.
- Realizarea de campanii publice cu scopul informării și educării privind resursele și instrumentele de economisire puse la dispoziția românilor pentru păstrarea aceluiași standard de viață la momentul retragerii acestora din activitate.

- Creșterea ratei de colectare este obligatorie și se poate îmbunătăți prin continuarea privatizării și prin măsuri de creștere a disciplinei financiare.
- Creșterea veniturilor declarate. Întrucât mulți nu declară veniturile reale pentru a reduce impozitarea există posibilitatea de a mări contribuțiile prin stimularea declarării veniturilor reale pentru cât mai mulți asigurați.
- Creșterea bazei de colectare (a numărului de asigurați). Acest lucru se poate realiza în 2 moduri:
 - I. Prin crearea de noi locuri de muncă (Măsurile active au fost în mod evident insuficiente deși fondul de șomaj a fost în mulți ani și încă este excedentar);
 - II. Prin atragerea între contributory a celor care nu contribuie în prezent. Aici există 3 categorii de persoane care ar putea fi incluse printre contributory:
 - Cei care lucrează la negru (în special tinerii și cei aflați aproape de vârsta de pensionare care acceptă orice condiții de lucru). Nu se cunosc dimensiunile fenomenului dar el poate însuma sute de mii de persoane.
 - Cei care lucrează sezonier sau ocazional (în special în rural), liber-întreprinzătorii, agricultorii (fermierii) pentru care nu există destule stimulente pentru a fi atrași în sistem.
 - Cei care lucrează în străinătate (numărul nu este cunoscut exact dar numai cu contracte legale de muncă sunt sute de mii de persoane).
- Imigranții ar putea să devină contributory la sistemul de pensii dacă vor lucra în condiții legale. Pe măsură ce forța de muncă românească migrează spre alte țări iar economia se reface (creșterea economică susținută va produce efecte vizibile) este nevoie de o politică de imigrare, de selecție și încurajare a imigrării dinspre anumite zone (cu compatibilitate culturală, lingvistică, religioasă, etc).
- Reducerea pensionărilor frauduloase (în special pentru invaliditate). Creșterea alarmantă a acestora, în special în anumite zone, la anumite comisii ar trebui stopată.
- Eliminarea posibilității de pensionare anticipată cu excepția celei pentru condiții de muncă deosebite (pe de-o parte inechitabile pentru că nu sunt asigurate tuturor celor aflați într-o anumite situație, pe de altă parte substituibile prin perioade de șomaj până la ieșirea la pensie).
- Egalizarea vârstei de pensionare pentru femei și bărbați constituie un element important pentru eliminarea disparității de gen de la nivelul pensiilor.

- Creșterea vârstei medii reale de pensionare, care acum este de doar aproximativ 52 de ani. România nu își permite să aibă atât de mulți pensionari tineri.
- Corelarea vârstei legale de pensionare cu speranța de viață constituie o modalitate bună de reconciliere a sustenabilității și a adecvării sistemului de pensii în contextul îmbătrânirii populației (aplicată în Republica Cehă).
- Valoarea pensiei minime garantate ar trebui să fie mai mică decât ajutorul de șomaj sau decât salariul minim pentru a nu determina presiuni pentru pensionare cât mai rapidă.
- Valoarea pensiei ideale este de ordinul a 65%–80%¹⁷ din media venitului reevaluat, din întreaga sau din ultima parte a anilor de muncă ai beneficiarului. Un venit sub acest nivel minim, înseamnă că beneficiarii probabil că nu vor putea trăi la standardul la care au fost obișnuiți. Pe de altă parte, o rată de înlocuire de peste 80% înseamnă probabil că aceștia au economisit mai mult decât era nevoie pentru a putea avea un nivel adecvat de venit la pensie.

Există întotdeauna tensiuni în timpul proiectării unui sistem de pensii. Un exemplu important îl constituie tensiunea dintre furnizarea unor venituri adecvate pensionarilor, asigurându-se în același timp că sistemul este sustenabil pe termen lung. Așa cum s-a întâmplat în unele sisteme, veniturile existente ar putea fi prea generoase pentru pensionarii din prezent (și de aceea apreciate!) dar în viitor ele nu vor mai putea fi susținute din cauza fenomenului îmbătrânirii populației. În aceste situații, este mai bine să se împartă riscurile de-a lungul mai multor generații, decât să se plaseze povara costurilor pe o singură generație.

O altă tensiune se referă la cine este cel mai bine plasat să suporte riscurile sistemului de pensii pe termen lung. Aceste riscuri ar putea fi de natură economică, socială, demografică, de mediu sau politică. Guvernele sunt bine plasate pentru a suporta o parte din aceste riscuri însă nu pot promite venituri generoase pentru totdeauna. Inevitabil, indivizii și /sau angajatorii trebuie să vrea să împartă unele din aceste riscuri pe termen lung. Până la urmă, sistemul este proiectat pentru a furniza venituri din pensii timp de mai multe decenii și este imposibil să determinăm cu acuratețe toate riscurile care vor apărea în viitor.

Statele membre UE se află în stadii diferite de (re)formare a sistemelor de asigurări și asistentă socială, în special a sistemului de pensii. În Europa Centrală și

¹⁷ Acest principiu se bazează pe afirmațiile lui Munnell et al (2014) care au sugerat că venitul la pensie necesar pentru a menține nivelul de trai anterior pensionării se situează între 67% și 80% din venitul brut pre-pensionare, cu rata cea mai mare aplicată celor ce câștigă venituri mai reduse.

de Est, România a fost însă țara cea mai întârziată în procesul reformei pensiilor și al trecerii la sistemul pensiilor private. Reformarea sistemului de pensii din România a început practic abia în 2000 când a apărut noua lege a pensiilor (Legea 19/2000) și pusă în aplicare începând cu 2001. Până în acest an au avut loc revizuirii repetate ale vechii legi a pensiilor, problemele financiare ale sistemului au fost parțial ameliorate /rezolvate prin măsuri de ajustări secvențiale, fără o strategie de termen lung, ceea ce a adâncit și a creat (noi) inechități în sistem.

Însă până la urmă sistemul public de pensii, fie că este integrat într-un sistem multipilon de pensii, fie că nu, prezintă dificultăți financiare majore nu doar în România, ci și în alte state din Uniunea Europeană, chiar de pe glob.

Sistemele de pensii au nevoie de decenii să ajungă la maturitate și de aceea, este de așteptat ca țările care și-au început recent reformarea sistemelor de pensii să aibă rezultate mai scăzute, deoarece acestea nu se pot îmbunătăți rapid.

Concluzia este una singură, și anume că toate sistemele de pensii se confruntă cu dificultăți mari în a-și îndeplini „promisiunile de pensii”, iar până acum nimeni nu a descoperit soluția „magică” pentru rezolvarea situației.

Una din prioritățile oricărui stat modern este de a crea un cadru legal care să permită organizarea unui sistem de pensii cât mai viabil și realist, capabil să asigure cetățenilor săi ajunși la vârsta de pensionare un trai cât mai decent și lipsit de griji. Chiar și în condițiile existenței unor sisteme de pensii performante, în momentul pensionării are loc o reducere dramatică a venitului, fără, însă, ca nivelul cheltuielilor să se diminueze semnificativ. Drept urmare, standardul de viață cu care fiecare cetățean s-a obișnuit este dificil de menținut, dacă nu chiar imposibil. Dar nu totul e pierdut atâta timp cât și în viitor politica în materie de pensii va rămâne o preocupare comună pentru autoritățile publice, partenerii sociali, sectorul pensiilor și societatea civilă, la nivel național și la nivelul UE. Statele membre UE, instituțiile europene și toate părțile interesate, inclusiv partenerii sociali, trebuie să reacționeze împreună și conform rolurilor care le sunt atribuite, la provocările pe care le reprezintă îmbătrânirea populației. Sistemele de pensii trebuie să contribuie la creșterea în Europa promovând îmbătrânirea activă, rămânând totodată un instrument adecvat și viabil al modelului social european destinat să susțină standardele de viață ale europenilor în vârstă. O platformă comună pentru monitorizarea tuturor aspectelor legate de politică și de reglementare în materie de pensii, într-un mod integrat și pentru reunirea tuturor părților interesate ar putea contribui la obținerea și menținerea unor pensii adecvate, viabile și sigure.

Grija pentru creșterea calității vieții cetățenilor săi ajunși la vârsta pensionării a fost și trebuie să fie o preocupare continuă a oricărei guvernări. Însă nu e suficient, trebuie să ne implicăm cu toții, atât vârstnici cât și tineri, căci mai devreme sau mai târziu, toți vom ajunge să așteptăm pensia cu speranța că va fi una decentă.

Bibliografie

- **Baza de date tempo a INS**, disponibil online la: <http://statistici.insse.ro:8077/tempo-online/>;
- **Baza de data Eurostat**, disponibil online la: [https://ec.europa.eu/eurostat/data/database](https://ec.europa.eu/eurostat/data/database;);
- **CFA Institute & Mercer**, Sistemul Ideal de Pensii, 2018;
- **Dragotă Ingrid-Mihaela, Miricescu Emilian**, Sistemul public de pensii din România: între crize și reforme. Analiza sistemului pensiilor special, în "Economie teoretică și aplicată", nr. 9/2010, pp. 81-102;
- **Ghețau Vasile**, *Declinul demografic și viitorul populației României. O perspectivă din anul 2007 asupra populației României în secolul 21*, Editura ALPHA MDN, Buzău, 2007;
- **INS**, Comunicat de presă nr.215, 29 august 2018;
- **INS**, Comunicat de presă - 11 iulie - Ziua mondială a populației, 11 iulie 2019;
- **INS**, *Proiectarea populației României, în profil teritorial, la orizontul anului 2060*, 2017, disponibil online la data 10.07.2019: <http://www.insse.ro/cms/ro/tags/proiectarea-populatiei-romaniei-profil-teritorial-la-orizontul-anului-2060>;
- **INS**, *Proiectarea populației vârstnice a României, în profil teritorial, la orizontul anului 2060*, 2018, disponibil online la data 10.07.2019: <http://www.insse.ro/cms/ro/content/proiectarea-popula%C8%9Biei-v%C3%A2rstnice-rom%C3%A2niei-%C3%AEn-profil-teritorial-la-orizontul-anului-2060>;
- **Mărginean Ioan**, *Politica Socială și sistemul de protecție socială în România*, în E. Zamfir, I Bădescu, C. Zamfir (coordonatori), Starea Societății Românești după 10 ani de tranziție, Editura Expert, București, 2000;
- **Mărginean Ioan**, *Mișcarea naturală a populației. România în contextul statelor membre ale Uniunii Europene*, în "Calitatea vieții", nr. 2/2016, pp. 118-126;
- **Mihăescu Constanța**, *Populație și ocupare. Trecut, prezent, viitor*, Editura Economică, Editura Economică, București, 2001;
- **Munnell A.H, Webb A. și Hou W.**, *How much should people save?*, Center for Retirement Research, Boston College, Number 14-11, 2014, disponibil online la data 10.07.2019: http://crr.bc.edu/wp-content/uploads/2014/07/IB_14-11.pdf

- **ONU** - Divizia pentru Populație din cadrul Departamentului pentru Afaceri Economice și Sociale, *Perspectivă privind Populația Mondială 2019: Repere, 2019, disponibil online la data 10.07.2019:*
https://population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2019_Highlights.pdf;
- **Stegăroiu Carina Elena, Stegăroiu Valentin**, *Algoritm privind reformarea sistemului public de pensii din România – o necesitate impusă de criza economică globală*, în "Economie teoretică și aplicată", nr. 3/2010, pp. 47-65;
- **Șeitan Mihai, Arteni Mihaela, Nedu Adriana**, *Evoluția demografică pe termen lung și sustenabilitatea sistemului de pensii*, Editura Economică, București, 2012;
- **Tufan Constantin**, *Forme de asigurări sociale în România*, Casa de Editură și Presă „Șansa” SRL, București, 1997;
- **Zamfir Cătălin** (coord.), *Politici Sociale în România*, Editura Expert, București, 1999.